

RUTA D'EN SERRALLONGA

Ruta excursionista i literària

(http://www.saucollisacabra.cat/imatges/promos/Serrallonga_5480.jpg)

Núria Olivella Rigol
Març de 2009

Agraïments

Al meu pare, per acompanyar-me on fes falta i encarregar-se
del reportatge fotogràfic de tota la ruta.
A la meva mare, per seguir-me per camins intransitables,
animar-me i fer-me veure que tot és possible.
Al Kes, perquè sempre està disposat a donar-me un cop de mà
en les aventures, encara que se'ns faci de nit.

Introducció

La ruta proposada consta de dues parts ben diferenciades i, per tant, està pensada per fer-la en dos dies, si pot ser a l'estiu, per aprofitar que els dies són més llargs. S'ha de tenir en compte que és una ruta excursionista i literària. Tot i que no és de gran dificultat, s'aconsella estar en bona forma física i portar la indumentària adequada. La lectura dels textos pot variar, tant de situació com de selecció. Tot depèn de com ens rebí la muntanya, trobarem adequats diferents llocs i textos.

Primer dia

El primer dia, s'ha d'anar fins a Viladrau. Si es vol més informació sobre la zona, és recomanable visitar el Centre Cultural Europeu de la Natura (<http://www.ccenviladrau.org>).

Es visita la Sala, casa on va néixer, el 23 d'abril de 1594, Joan Sala, àlies Serrallonga. També es passa pel gorg Negre, el torrent de Rentadors, el santuari de Sant Segimon, el santuari de l'Erola, Can Gat i coll Cendrós.

L'itinerari està basat en el recorregut de la pàgina web <http://www.xtec.net/~probert/it/montseny/matinals/rentdrs/cat.htm>, tot i que en variem l'inici (en comptes de començar a Coll Cendrós comença a la Noguera).

La durada de la ruta és d'unes 3 h 30 min, tot i que si es té en compte la lectura dels textos i si es vol dinar pel camí, segurament se'ns allargarà fins a unes 5 h.

Segon dia

És recomanable fer nit a Sant Hilari Sacalm (<http://www.santhilari.cat/seccio/municipi/serveis/content/80>).

La ruta comença a Sant Hilari Sacalm i va fins al Santuari de la Mare de Déu del Coll. Se segueix el GR 178-2, explicat amb molt de detall a les pàgines web següents:

<http://www10.gencat.net/probert/pdf/Ruta%20d%27en%20Serrallonga%20GR%20178.%20Sant%20Hilari%20Sacalm-Osor1.pdf>

<http://www20.gencat.cat/portal/site/PalauRobert/menuitem.3a97132b95fbcfb78417bfaeb0c0e1a0/?vgnextoid=f37f97ee8dd23110VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=f37f97ee8dd23110VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default&idioma=1&id=3815&comarca=34>

<http://www.angles.cat/turisme/RutaSerrallonga.pdf>

La durada de la ruta és d'unes 6 h, tot i que si es té en compte la lectura dels textos i si es vol dinar pel camí, segurament se'ns allargarà fins a unes 8 h. Com que comença en un punt i acaba en un altre, si s'hi va amb cotxe particular és recomanable deixar un cotxe a Sant Hilari i l'altre al santuari de la Mare de Déu del Coll. Després, un cop acabat l'itinerari al santuari, s'haurà d'agafar el cotxe per anar a Ca l'Agustí, a Santa Coloma de Farners, punt final de la ruta.

Per veure una galeria fotogràfica de la ruta, podeu visitar la pàgina web: http://www.aolivella.cat/Muntanya/Hivern/Serrallonga_2009/index.html.

Primer dia

L'itinerari és: la Noguera - la Sala - el gorg Negre - el torrent de Rentadors - Sant Segimon - l'Erola - Can Gat - Coll Cendrós.

LA NOGUEROLA (00.00 h)

La ruta s'inicia a la Noguerola, al quilòmetre 3,5 de la carretera que uneix Vic i Viladrau. Hi ha una pista de terra que surt davant d'una casa que es diu La Barita. Al començament del camí, podem veure una pedra amb la inscripció «A la Sala», casa natal de Joan Sala i Ferrer, àlies Serrallonga. Baixem per aquesta pista en direcció a la riera Major, que creuem per un pont de fusta. A la dreta deixem un camp d'entrenament de polo. Seguim uns tres quilòmetres aquesta pista principal, amb camps i pastures a la dreta i bosc d'alzines i roures a l'esquerra.

La Barita

Pista de terra, inici de la ruta

A la Sala

Text 1¹

Josep Pla

L'isolament de les Guilleries fa molt pocs decennis que fou romput. Ara la comarca és còmodament assequible, tant pels seus vessants gironins com pels més suaus de la plana de Vic. Pel cantó de llevant podem arribar a Sant Hilari utilitzant les comunicacions que ofereix l'estació de Breda, seguint per Arbúcies; la d'Hostalric, i la de Sils per Santa Coloma de Farners. Aquestes rutes són d'una insuperable bellesa perquè travessen una densitat botànica d'una incomparable dolçor, d'un verd tan fi, d'una llum tan suau, d'un color tan plàcidament ensonyat que semblen convertir la realitat immediata en un llunyà i esborrat record.

* * *

A Viladrau era tot un seguit de flors més grans i més oloroses que les d'ací, i vols de papallones desconegudes a la terra plana, de tots colors, omplien l'aire. Si al bosc t'estaves quiet, compareixia una llebre, una mostela, o potser un senglar. En altres temps, no feia molt, encara hi havia homes que se'n recordaven, a la nit, udolaven els llops.

* * *

Quan a la primavera, les ginestes de les Guilleries floreixen i les taques daurades cobreixen grans extensions dels lloms muntanyosos, el contrast que aquests colors ofereixen amb els blaus de llunyania, greus, del Matagalls, és fascinator.

Text 2²

Romanço d'en Joan Sala, àlies Serrallonga, amb motiu de la celebració dels quatre-cents anys del seu baptisme a la parròquia de Sant Martí de Viladrau (Jaume Arnella)

Benvinguts, tots els del poble,
benvinguts els del voltant,
vull cantar-vos un romanço
si em permeteu un instant.

*

Un romanço fet d'encàrrec
i que avui estrenaré,
cantant la vida i miracles
d'un afamat bandoler.

*

Tot seguit us el presento:
Joan Sala i Ferrer,
de sobrenom Serrallonga,
i aquí a Viladrau nasqué.

*

---

1. Extret de L. SOLDEVILA (1990), *El Montseny i les Guilleries*, L'Aixernador Edicions, p. 527-528.

2. <http://miquelturo.lacoctelera.net/post/2007/02/12/romanoo-d-en-joan-sala-alias-serrallonga-amb-motiu-de>.

Que va néixer a la Sala,
no massa lluny d'aquí on som,
al mig d'una vall frondosa
i a sota Sant Segimon.

*

Encara ara es pot veure,
en el que és casa pairal,
un baluard de defensa,
una torre medieval.

*

Sobre un turonet s'aixeca
per dominar millor el pas;
dues rieres hi passen
que s'ajunten sota el mas.

*

Aquí caic, aquí m'aixeco,
va anar creixent el xicot;
ja tenia el seu caràcter
i era dels del morro fort.

*

A l'Hostal de ca la Rita
va armar-ne un gran batibull,
li va donar una pallissa
al Miquel de Can Barfull.

*

Que havia dubtat, en públic,
de l'honor i integritat
d'una germana d'en Sala:
va quedar ben escaldat.

*

I també amb els d'Espinzella
tingué algun afer galdós,
sembla que era de faldilles,
tot plegat va tocar el dos.

*

Es casà amb una pubilla
i ell esdevingué el pubill,
va anar a viure a casa d'ella,
és així de clar i senzill.

*

Ella es deia Margarida,
Serrallonga de cognom;
ell d'aquí el nom prenia
amb que el conegué tothom.

*

Diuen que al mas Serrallonga
no faltava mai de res,
vianda, mobles i eines
de l'ofici de pagès.

*

I bestiar de tota mena:

de llana, cabrum, boví,
i bèstia de bast i albarda,
roba de llana i de lli.

*

Els seus germans, un bon dia,
una mula van robar,
que era de sa pròpia mare,
i ell prou que els la va comprar.

*

També hi hagué un robatori
d'unes capes de pastor,
el cas és que ell les tenia
amagades a un racó.

*

Miquel Barfull va saber-ho
i ho va anar a explicar al veguer;
va sortir tota una colla
per a fer-lo presoner.

*

Tres o quatre trets li tiren,
no el van ferir, tingué sort;
però dels trets que ell els tornava,
Miquel Barfull caigué mort.

*

A partir d'aquesta feta
cap altra opció no tingué,
es va dar a la mala vida,
ofici de bandoler.

*

Però quin era aquest ofici?
Eren gent de bé o de mal?
Eren lluitadors del poble
o lladres de camí ral?

*

Que en aquesta terra nostra,
ja estem força acostumats
que als defensors de la terra
se'ls mostri com a malvats.

*

Però no vulguem córrer massa
ni exaltar-nos, com hi ha món,
que no cal posar etiquetes
a productes que no ho són.

*

Repassem la nostra història,
si és que es pot dir repassar,
perquè és la història veïna
la que ens han fet empassar.
Diu que hi havia dos *bandos*
amb fortes lluites entre ells,
als uns els deien els nyerros

i als altres els cadells.

*

Hi ha historiadors que diuen,
sense treure'n l'entrellat,
que els nyerros són de muntanya
i els cadells són de ciutat.

*

Els nobles se les tenien,
però el poble hi prengué part,
amb bandositats antigues
de tradició familiar.

*

Entre ells es barallaven,
com abans prou ja s'ha dit,
però a vegades junts lluitaven
contra el govern de Madrid.

*

I cridant: «Visca la terra!
I que mori el mal govern!»,
que aquest era el crit dels nyerros
contra l'enemic extern.

*

El mateix crit que ajuntava
a Barcelona, pel juny,
els segadors en revolta,
alçant-se amb la falç al puny.

*

Aquell dia, que era Corpus,
va ser un dia clamorós,
Corpus de Sang que iniciava
la guerra dels Segadors.

*

Però això ja més tard passava,
no vulguem perdre els papers,
ja era mort en Serrallonga,
això fou sis anys després.

*

Així doncs, en Serrallonga
era nyerro i bandoler,
en vida ja fou un mite,
després, encara cresqué.

*

Davant d'una gran quadrilla
seguit del Fadrí de Sau,
l'Espinzella, i l'Estrany,
lo Clavell de Viladrau.

*

Els bandolers ja tenien
el terreny ben repartit:
a muntanya en Serrallonga,
i al Vallès els Margarit.

*

I encara, quan s'ajuntaven
per fer accions, de tant en tant,
era sempre en Serrallonga
qui duia la veu cantant.

*

El poble molt l'admirava
perquè era tant perseguit
per les forces centralistes
i pel govern de Madrid.

*

Sacerdots i propietaris,
tant pagesos com senyors,
gent del camp i de ciutat,
tots li eren valedors.

*

Sempre li proporcionaven
tot d'armes i municions,
i franc i lleial hostatge,
en totes les ocasions.

*

La justícia el perseguia,
implacable, en tot moment,
pel broc gros, no s'hi mirava,
sols que servís d'escarment.

*

Les cases de Serrallonga,
de Querosa, Cominal
i Busquets, foren cremades
per la justícia reial.

*

I les terres desolades,
tallats els arbres fruiters,
així eren les represàlies
contra tots els bandolers.

*

Proclamaren uns grans càstigs,
tot per ordre del Virrei,
per qui encobrí algun lladre
algun fora de la llei.

*

El que és portes i finestres
li anaven a arrencar,
amb pena d'una gran multa
si les tornava a posar.

*

Nomenaven comissaris
als més rics de cada lloc
que havien de perseguir-lo,
sens queixar-se, molt ni poc.

*

Sol va quedar en Serrallonga,
quan l'amic o el valedor
li va anar girant l'esquena
per cansament o temor.

*

Més d'un cop va fugir a França
quan es veia ja atrapat,
però d'estar quiet no en sabia
i tornava al Principat.

*

Per acabar d'adobar-ho,
seguint els mals viaranys,
va apoderar-se, un bon dia,
d'una vídua de vint anys.

*

De nom Joana Massissa,
de Castelló, a l'Empordà.
Tres vegades li fugia
i les tres la va atrapar.

*

Amb ella, vestida d'home,
anant tot a mal borràs,
feien alguna sortida
ja com a lladres de pas.

*

Dormien a les barraques
de pastors i carboners,
fins i tot el pa robaven
quan no trobaven diners.

*

D'una manera o d'una altra,
tot toca a la seva fi:
un dia els dos foren presos,
que això ja es veia a venir.

*

Fou això a Santa Coloma
de Farners, i per Tots Sants,
sembla que va delatar-lo
un antic amic d'abans.

*

De primer declarà ella,
ho cantà tot, en rodó;
que li salvessin la vida,
com a sola condició.

*

I després en Serrallonga
va declarar igualment;
el virrei va desfogar-se
donant-li molt fort turment.

*

El van matar, esquarterant-lo,
a Barcelona ciutat,
al Portal de Sant Antoni
el seu cap fou exposat.

*

La seva mort fou sentida
per tota la població,
tal com ho testimonia
aquesta antiga cançó:

*

«Ploren les ninetes,
ploren de tristor,
perquè en Serrallonga
n'és a la presó, fararora,
n'és a la presó, fararó».

LA SALA (00.30 h)

Tot passejant, el camí ens porta davant del mas on va néixer Joan Sala i Ferrer el 23 d'abril de 1594.

L'edifici s'aixeca dalt d'una petita elevació del terreny, un petit turó, enmig d'uns camps de pastura que fan que destaquí des de bona part del camí. És visible molt abans d'arribar-hi. Una estructura de planta rectangular, en forma de torre, constitueix el nucli de l'edificació. En un dels seus angles, una torre cilíndrica reforçava la defensa.

Actualment l'antiga fortalesa és una gran masia, molt reformada, però no exempta de certa monumentalitat. Per la banda de la façana principal, les porxades i galeries en resten tot l'aire d'edificació defensiva, i la converteixen en un superb habitatge. Malgrat tot, és des de la banda de la torre que se'n poden analitzar millor les seves característiques per a una defensa a curta distància, perquè és on s'han conservat millor les restes de la muralla i l'accés principal. La masia està habitada i, per tant, la visita només es pot fer exteriorment.

La Sala

La Sala

Text 3³

La casa pairal, coneguda com la Sala, [...] era —i, de fet, encara és— una masia gran, voltada de boscos i conreus, fortificada i amb torre rodona de guaita, posada entre dues rieres damunt d'un pujol a la frondosa vall del torrent d'en Sala, vora el camí que duu al santuari de l'Erola, i que continua per tortuosos senderols fins a Sant Segimon.

Text 4⁴

Els primers anys foren joiosos per a qui més endavant havia de convertir-se en l'home més buscat i perseguit de Catalunya. Era, segons diuen, un minyó despert i alegre cap a qui resultava fàcil inclinar l'afecte. A l'any ja feia temps que caminava i començà a enraonar que encara no aixecava un pam de terra. De tothom qui el voltava n'arrencava un bon pessic de simpatia. Des del primer moment fou la nineta dels ulls de sa mare, que intentava repartir tendresa equitativament entre els seus fills sense poder evitar desviure's amb especial devoció pel menut. [...]

---

3. L. CAPDEVILA (2006), *Serrallonga, l'últim bandoler*, Proa, p. 61.

4. L. CAPDEVILA (2006), *Serrallonga, l'últim bandoler*, Proa, p. 63.

Encara no havia fet els quatre anys quan un dia la Joana Ferrer, sa mare, va morir. El part d'en Baltasar, el sisè fill, s'havia complicat i la pobra infeliç s'extingí, escolada, poc després d'infantar, sense que la llevadora pogués fer-hi res. I, és clar, qui més va patir l'absència de la dona fou el petit Joan, que va plorar sense consol cridant i reclamant les atencions i l'efecte de la persona que, després d'haver-s'hi dedicat en cos i ànima, ja mai més no l'acaronaria, ni li cantaria cap cançó, ni l'acolliria entre els braços les nits de tempesta. [...] Ell, en canvi, menut per acceptar-ho i alhora prou gran per ser-ne conscient, es fa esfondrar com un castell de sorra: va plorar tant i amb tanta aflicció durant tres dies i tres nits que se li devien acabar les llàgrimes, perquè a partir d'aleshores no s'ha conegut ningú que n'hi veiés vessar cap més.

PONT DE CAN GAT (00.50 h)

Pugem fins a la Sala Nova i deixem la casa a l'esquerra per seguir un petit camí que ens porta a Can Gat. Quan la pista queda tallada per un munt de terra, deixem una pista a la dreta. Uns trenta metres després, ja a les envistes de Can Gat, deixem la pista que seguíem i n'agafem una altra que baixa a la dreta passant per un filat.

Baixem per la nova pista per entre camps, deixant alguns trencalls, fins que un ramal es tanca a l'esquerra i un altre baixa a la dreta. Agafem aquest, passant un nou filat. Després de passar aquest filat cal estar molt atents, perquè al cap d'uns trenta passos hem de deixar aquesta pista i agafar un corriol, a la dreta, que baixa al riu. Al principi és imperceptible, marcat només per unes fites escadusseres.

Unes vint passes després trobem el pont de Can Gat. El corriol continua a l'altre costat del pont, estret enmig del bosc. Després d'uns tres minuts i altra vegada molt a prop del torrent de Rentadors desemboca en una pista, que agafem a la dreta com si comencéssim a pujar el turó del Pou d'en Sala. Als pocs passos no fem cas d'una altra pista més rudimentària que de seguida ens ve de la dreta, i continuem pujant per la nostra. Al cap de cinc minuts, després de passar una tartera i sota d'una marcada paret de pedres, la nostra pista fa un revolt molt pronunciat a la dreta. Aquí deixem la pista.

Can Gat

Filat

Text 5⁵

A la muntanya d'en Sala (Guerau de Liost)

Aspra muntanya: de profana envista
amb caputxa d'alzina t'alliberes;
et cenyires de gorgs i de cingleres;
de dalt a baix una tartera et llista.

Quan la posta, disfressa d'alquimista,
d'una enclusa d'or viu treia fumeres,
amb l'escampall darrer de ses fal·leres
t'imposa una polsina d'ametista.

Plena d'orgull, petrificar-te goses
fent-te cilici de terribles noses.
Ta boca, segellada com una urna,

no cantaria cap música cèltica.
T'aplanes i t'enfones taciturna
com, esclafada, una despulla angèlica.

CAMÍ DEL TORRENT DE RENTADORS (1.00 h)

Agafem un corriol que, a mà esquerra, s'enfila al costat del torrent de Rentadors. A partir d'aquí el pendent és força pronunciat. Un minut després de començar la pujada per aquest corriol, es desvia a l'esquerra un altre corriol que duu al torrent. Continuant pel corriol de pujada (hi ha alguns senyals vermells de tant en tant) al cap de cinc minuts trobem, a mà esquerra i amb senyals vermells, el corriol que porta al Gorg Negre.

Camí cap al torrent

---

5. Extret de L. SOLDEVILA (1990), *El Montseny i les Guillerries*, L'Aixernador Edicions, p. 478.

Text 6⁶

Josep Pla

El Matagalls és, en aquest aspecte, el perfil més plàcid del Montseny —placidesa que es posa de manifest en els seus contraforts ondulats— com és possible de veure en el modest pendent del torrent de Rentadors, que contrasta amb la violenta riera de Sant Segimon, de tanta activitat erosiva. No hi ha dubte que aquesta eliminació de formes salvatges i abruptes en els perfils del massís indica que la seva geologia és antiquíssima i, potser, d'aquesta excel·lent i equilibrada manera de presentar-se neix el nom de Montseny, suposant que en aquest nom intervingui el *seny*, cosa que amb precisió no sabria pas dir.

Text 7⁷

Aquest és un país misteriós i fascinant. Amb la pell rebregada de turons d'un verd tan espès que sembla negre, i fondalades per on corre tothora l'aigua que la solca i la clivella com el front d'un vell, la vida a les Guilleries no és apta per a dèbils d'esperit. Potser per això els dies passen amb la cadència resignada, però no exempta d'orgull, del qui se sap oblidat del món, i d'aquest aïllament en va bandera i senyal d'identitat malgrat les penúries i els temps difícils.

La contrada és tortuosa com el pensament d'un home atabalat per una plaga de pugó o una mala collita. Una infinitat de serres, turons, colls, rieres, torrents i planúries minúscules com esquitxos que es perden en l'horitzó damunt la terra esquerra, formen la personalitat dels qui hi han nascut, i fan que els qui hi viuen se sentin inexorablement aferrats als ancestres que emanen de la profunditat d'aquella terra.

Aquí, gent i país són una mateixa cosa perquè d'un n'emana l'altre, des de l'aspror de la pell fins al caràcter. I malgrat que la terra és difícil i esquerra i que no hi ha pare que no li digui al seu fill que marxi a provar fortuna a un altre indret, abans o després, potser ja vell i cansat, aquest torna sempre a la casa paterna. Perquè només aquí sap que, entre boscos espessos i rieres tortuoses, la seva mirada troba el recer necessari per fer balanç del que li ha donat la vida lluny de la muntanya estimada. I és així com sap que n'havia de marxar per aprendre a estimar-la, i és llavors que descobreix que el vincle entre ell i el seu llinatge passa, per sempre més, per la terra que l'ha vist néixer i el veurà morir.

Torrent dels Rentadors

6. Extret de L. SOLDEVILA (1990), *El Montseny i les Guilleries*, L'Aixernador Edicions, p. 527.

7. R. VALLBONA (2008), *Serrallonga*, Edicions 62, p. 16.

GORG NEGRE (1.10 h)

És un gorg força gran, amb una estreta i llarga cascada i amb un altre gorg important a sota. El conjunt és feréstec i corprenedor. Continuarem torrent amunt. Per això hem de tornar enrere i seguir el camí de pujada que hem deixat. La pujada és forta, però amb magnífiques vistes sobre el torrent de Rentadors i sobre tota la vall de Can Gat, fins a Viladrau. Després de 16 minuts de pujar (975 m) cal posar atenció, perquè el nostre corriol aparentment es desvia cap a la dreta i planeja una estona a mitja falda de la muntanya d'en Sala, però en realitat agafa un trencall a l'esquerra, de manera que no abandona el torrent. Si es para atenció, hi ha senyals vermells i fites que ajuden a orientar-se. El camí primer baixa una mica i després torna a pujar, més suau. Som al Pas d'en Marc, tallat a la roca. Després el camí baixa suaument fins a arribar a tocar del torrent, on comença a veure's fageda.

El gorg Negre

Text 8⁸

El gorg Negre (Guerau de Liost)

Sinistre gorg de condormides aigües
que el visitant conjures, impassible
amb vels metàl·lics que en ton gruix fulguren,
filets sanguinis de ton ull ciclopi.

---

8. Extret de L. SOLDEVILA (1990), *El Montseny i les Guillerries*, L'Aixernador Edicions, p. 469.

T'és, un penyal, parpella monstruosa
que un regalim adollaria tebi,
com una trena càustica de llàgrimes.
Tan absolut seria ton mutisme!

En tes riberes s'aplegà una ossera
de branques nues, de clofolles buides,
cranis baumats i rierencs compactes
i anònima barreja de polsines.

Arbres no tens que a ton espill s'aboquin
fora del tronc espellofat d'un roure.
L'aigua que et sobra, com un tel llenega
al gorg de més avall que se't retira.

Un laberíntic corriol, per sota
d'alzines corbes i pollades, mena,
lлимant esqueis, a ton recinte mític.
Si un roc et tiren, treus bombolles d'ira.

Oh gorg! Debades ton secret pouava:
res no copsà, l'esguard, de ton misteri;
però ton ull ciclopi, que no mira,
si que m'entrà per sempre més a l'ànima.

Text 9⁹

La llegenda del gorg Negre

El diumenge següent de la primera comunió, era costum que els nens i nenes de Sant Martí de Viladrau que acabaven de rebre el sagrament anessin a Sant Segimon amb el rector del poble. La primavera que s'hi ensopegà Joan Sala, junt amb en Masvidal i en Barfull, l'excursió va acabar en tragèdia. Tot va anar bé fins que, de tornada, els tres noiets es varen separar del grup i es van dirigir al gorg Negre, un sot fosc i pregon entre el santuari d'on venien i la muntanya d'en Sala, al torrent de Rentadors, on l'aigua s'entollava al fons d'un precipici. Era un indret ple de malastrugança. Més d'un minyó, segons el testimoni dels més grans, s'hi havia ofegat. Sempre els havien dit que no hi anessin, que era perillós, i és clar, això encara els esperonava més a fer-hi una visita. Aquell diumenge, aprofitant que el rector s'havia endormiscat sobre un matalàs de fulles de faig, s'hi van dirigir. Quan ja hi arribaven, en Joan va començar a parlar, pausadament, com tenia per costum:

—Mon oncle Carles, que sap un niu d'històries sobre qualsevol indret, em va dir que una vegada, fa molts anys, un home valent volia mesurar la profunditat del gorg Negre. Va lligar un roc al capdavant d'una corda i va deixar-la anar a poc a poc, esperant sentir d'un moment a l'altre com la pedra tocava fons, però se li va acabar la corda i no havia arribat al final. L'home va estar dubtant què fer quan, de sobte, de dins del forat en sortí una veu gruixuda i terrible que li digué: «No n'hi ha més!». Es veu que de l'ensurt a aquell bon home li va esclatar el cor a dins del pit i s'hi va quedar, mort de por, com un pollastre... L'oncle Carles diu que a dins del gorg, sota l'aigua, hi ha una de les entrades de l'infern per on, de tant en tant, algunes nits de divendres a dissabte, quan les bruixes l'invoquen, surt a guaitar el Dimoni.

—I jo que m'ho crec... —replicà amb menyspreu en Miquel Barfull.

—Anem a comprovar-ho! —s'animà en Pere Masvidal, que havia escoltat la història amb ulls badats, com sempre que parlava el seu amic.

Van arribar prop de l'indret i tots tres, alhora, es van estirar de panxa a terra per fixar l'esguard al fons del balç, on hi ha el gorg. Van començar a llençar-hi pedres,

---

9. L. CAPDEVILA (2006), *Serrallonga, l'últim bandoler*, Proa, p. 69.

primer petites i cada vegada més grosses, com si volguessin desafiar l'esperit maligne que hi habitava, per veure si deia res. Però només se sentia l'aigua que es precipitava torrent avall.

—Es deu haver tornat mut... —digué en Barfull, sorneguer.

El jove Masvidal agafà aleshores un còdol gros com una síndria. Devia pesar ben bé una arrova i necessitava les dues mans per tragar-lo. Estava enrabiad per com en Barfull posava en dubte la paraula de l'amic i es disposava a fer que del gorg en sortís algun so semblant als mots articulats, mal que fos el murmuri, en forma d'eco, de l'espetec que el pedrot produiria quan xoqués amb la superfície llisa de l'aigua. Agafà embranzida, féu una volta sobre si mateix i projectà el còdol cap al buit. La mala sort, però, va voler que perdés l'equilibri i rellisqués, conduït per la inèrcia, en la mateixa direcció cap a on havia llançat la pedra. Tentinejà. Esgarrapà amb les puntes dels peus el caire del precipici i, quan estava a punt d'estimar-se, en Joan Sala li agafà un braç amb la punta dels dits. Per un instant es va veure salvat. Però la suor els jugà una mala passada, en Joan no va poder aferrar-se a la mà de l'amic, que se li esmunyí com una anguila, i el cos d'en Pere Masvidal acabà per caure, després de fer unes quantes voltes per la paret escrostonada, dins el gorg pregon on va trobar la seva fi.

Text 10¹⁰

L'última fada del Montseny (Pere Salom Morera) (fragment)

—Tinc les llegendes de les nits caigudes
dins del gorg negre ple de feredat;
hi sonen les campanes tan agudes
que semblen xiscles de damnat,
com si passés damunt de la cinglera
algun cavall esperitat,
que portés la foscor sus la crinera
anant camí del mal
i oís que diu la dama que s'espera
«Valga'm Déu, val!»
Oh Missenyora, a qui esperau
si el foscant de la nit més es perllonga,
si ja no passa el Comte Arnau
i és mort de temps En Serrallonga!
Oh Missenyora a qui esperau?

PLA DE LES LLOSES (1.35 h)

En aquest indret el camí passa per unes lloses arran d'aigua. Poc després el camí torna a pujar fort. A partir d'aquí hi ha abundants fites, alguns senyals vermells i marques als arbres, de manera que si anem atents, encara que el camí no és gaire clar, és difícil perdre's. La fageda és cada cop més abundant i cap al final el camí s'enfila entre els arbres. Després d'uns 30 min arribem a un camí travesser (1.110 m) més clar, procedent del coll de la Pomereta.

---

10. Extret de L. SOLDEVILA (1990), *El Montseny i les Guillerries*, L'Aixernador Edicions, p. 493.

Text 11¹¹

(Eugeni d'Ors)

Vaig a dir-te la història de la *goja* o *dona d'aigua*, estimadeta. L'ha contada D. Víctor Balaguer. Tu no has llegit mai D. Víctor Balaguer. La culpa n'és meva; i jo mateix havia tingut D. Víctor Balaguer molt oblidat, fins ara, que sóc vingut a Gualba. Aquí, com l'oblidaria, aquí on es diu si aquella casa blanca que veus allà dalt fou el cau esquerp de les darreres aventures de Don Joan de Serrallonga?

Era un pagès, i pagès principal d'aquí, que un dia li havia sortit de l'aigua la Goja, tota pàl·lida, amb els ulls verds, amb els cabells rossos, amb l'exsangüe cos fluvial. Ell se n'era follament empenyat, de sa venustat meravellosa, i li havia dit si volia maridar amb ell. Ella es duia llavors la mà als llavis, amb l'esguard trist, davant de tanta passió; fins que va dir que sí; amb tracte, però, que mai l'apel·laria Dona d'Aigua, que el jorn que tal fes, gran dany i malvestat s'esdevindria.

I maridaren, i l'enamorat va viure així al costat de la innominada, i tingueren fills, que eren valents com ell i tenien l'esguard misteriós i mullat com ella. Va viure així, portant cada nit a la jaça el misteri i enfonsat per obra d'amor en el misteri, com aquell que obre els ulls al dins de l'aigua d'un gran riu, en haver-hi enfonsat el cap. Ell treballava cada jorn, furient, alegre i obstinat, així com fan els altres, i era l'home de les seves necessitats i l'home de les seves passions. Anava al terrós i al mercat, cavava i regava, comprava i venia. Donava son nom a tota cosa i les veia clares, les coses, de fora i de dins, ell, amb son rústic ull impàvid. Però ve't aquí, el vespre ha caigut, i aquest home torna lentament a casa seva. Una cançó estranya l'atrau, la cançó de la blanca dona ignorada i innominada que és la seva i que és d'ell tan poc, que no és d'aquest món. I a l'home, una estalactita de basarda calfredanta li goteja potser en el pregon de les cavernes cordials...

CAMÍ DEL COLL DE LA POMERETA (2.05 h)

Està marcat amb senyals blaus, no gaire abundants. L'agafem cap a l'esquerra, en direcció a la capçalera del torrent de Rentadors. Hi arribem una mica per sota de Castellfitó, una pedra punxeguda força característica que justifica el seu nom. El corriol travessa el torrent en una zona on les aigües l'han destruït del tot, de manera que cal buscar el millor pas i pujar per l'altre costat. El camí, que al principi no és gaire clar, però es va marcant a poc a poc, se separa del torrent i, decantant-se cap al NE, es dirigeix al collet de Tres Creus, on trobem la pista de Sant Segimon a Coll Formic. Som a 1240 m i ja hem acabat la pujada. Tenim Sant Segimon a dos minuts per còmoda pista.

Text 12¹²

Els anys, però, no passaven debades, i com marca la llei de la vida els menuts es feien grans. En Baltasar, malaltís de mena, suportava com podia les dures condicions del camp, i els germanastres —en Pere, en Joan i en Segimon—, contra la voluntat de la seva mare, seguien en Joanet a tot arreu amb veritable devoció. Esquerp i fascinator a la vegada, atractiu i distant com el glaç a l'estiu, el futur Serrallonga exercia de cabdill indiscutible d'aquella quadrilla enjogassada de germans i germanastres, alguns dels quals, atrapats cegament en la xarxa hipnòtica que

---

11. Extret de L. SOLDEVILA (1990), *El Montseny i les Guillerries*, L'Aixernador Edicions, p. 487.

12. L. CAPDEVILA (2006), *Serrallonga, l'últim bandoler*, Proa, p. 81.

desplegava, l'acompanyarien per les muntanyes quan, anys a venir, es veuria abocat a la vida de proscrit.

SANT SEGIMON (2.30 h)

Sant Segimon és un santuari antic, encinglerat en una zona abrupta del massís, en estat força ruïnós, però en procés de restauració. Prop seu i més elevat, en una agulla rocosa, es troba l'ermita de Sant Miquel dels Barretons.

La tornada la farem pel tradicional camí de Sant Segimon a l'Erola, ja descrit en altres itineraris i que no té pèrdua, ja que és molt transitat. És un camí molt bonic, pedregós en alguns trams i que té l'atractiu dels antiquíssims i voluminosos castanyers que es troben ja prop de l'ermita de l'Erola.

Santuari de Sant Segimon
(http://www.cefarners.cat/intranet/carregues/foto_131.jpg)

Text 13¹³

L'últim tram per accedir a Sant Segimon des del Montseny, si es ve de Viladrau, és el més dur, especialment per a una dona embarassada. Després de recórrer un llarg sender flanquejat d'enormes castanyers i, en algun tram, de faigs que encatifaven la ruta amb una densa capa de fullaraca, van enfilel el collet de l'Estornell i van grimpar unes quantes penyes per, a la fi, trobar el santuari encastat a la roca. La noia —mans enllaçades al ventre— arribà suada i sense alè.

—Aquí estarem segurs! —va dir el bandoler, satisfet, mentre trucava a la porta.

Però la Joana, refeta de cop, ja no se l'escoltava. Havia girat la vista. Feia atenció al borbolleig amable dels torrents de l'Oratori i dels Rentadors, que conflüen al mig de la fondalada en la riera de la Sala, i contemplava, extasiada, el paisatge: la

---

13. L. CAPDEVILA (2006), *Serrallonga, l'últim bandoler*, Proa, p. 295.

vall, esquitxada ací i allà per alguns masos que testimoniaven la presència humana, era un esclat de tonalitats tardorals que anaven del vermell terrós dels camps llaurats a l'ocre suau de les fagedes; més enllà, la plana de Vic s'escampava sota una fina capa de boira; i al fons, els cingles de Tavertet es dreçaven, majestuosos, com un gegant adormit.

[...]

Anar al santuari no ha estat cap decisió precipitada. [...] En Serrallonga havia pres la decisió de recollir-se a Sant Segimon quan va entendre que a la Joana, amb el ventre botit i els gestos pesats, li calia reposar i ser ben atesa. Res no podia ser més segur que aquella casa oberta al cel i amagada de la terra, dominada pel silenci embriagador de la vall on ell mateix s'havia criat i regida per un trinitari amic que mai no el marejava amb homilies sobre la moral i la justícia.

[...]

A Sant Segimon, hipnotitzada com estava per la majestuosa calma del Montseny, la Joana a penes obria la boca. Passava llargues estones contemplant el massís i la vall. Es concentrava, entotsolada, en els sons afeblits que li arribaven, ara de l'aigua, ara d'alguna bestiola. A voltes pujava a la capella de Sant Miquel dels Barretons, que descansa sobre un penyal tot just a sobre del santuari, i enfocava l'esguard cap al magnètic Matagalls, o en direcció al pla de la Calma. De vegades en Serrallonga li feia companyia.

—En què penses? —va dir-li un dia i esperà, en silenci, la resposta d'ella.

—En res... Només assaboreixo la pau... I tu?

—Per mi no és un paisatge qualsevol, aquest —sospirà el bandoler, malencònic—. Hi veig més enllà dels boscos, de les rieres, dels espadats i de les comes. M'estova l'ànim i m'esperona l'enyorança. És estrany. Hi entrelluco la joventut, la innocència perduda, l'amor estroncat, els primers odis i decepcions... Em sento infant encara, aquí al davant. Cada racó em transporta a un bocí del passat, quan era fadrí i encara no m'havia tirat a la mala vida; quan jugava, amb els amics, a ser lladre de pas... Alguns records són plaents; altres, en canvi, m'entristeixen o m'irriten... Darrere aquesta carena hi ha el mas de la Sala, on vaig néixer, i on morí la meva mare quatre anys més tard; i un xic més enllà, passat el puig Cornador, reposa Sant Martí de Viladrau... És com si pogués sentir-ne la bullícia de quan hi ha mercat o les campanes de l'església toquen a vespres. Bona part de les terres que pots veure són de la meva família... Ara de l'hereu, l'Antoni... A Can Gat, aquí sota, hi anava sovint acompanyant el meu padrí, l'oncle Carles, que era mig fetiller i guaria algunes malalties... Al Gorg Negre, que deu ser poc més o menys per allà, hi va morir, negat, el millor amic que he tingut mai, en Pere Masvidal, que només volia defensar la meva paraula, el meu honor... Cadascun dels camins que s'insinuen em recorda algun episodi de la joventut, vatua Déu! En uns hi vaig festejar amb la bella Agnès

Santuari de Sant Segimon

(http://www.montseny.org/Imatges_Montseny/imatges5/Sant%20Segimon2.jpg)

de l'Espinzella, que també va morir ofegada; en altres vaig barallar-me amb en Miquel Barfull, a qui any després acabaria engegant un tret al coll a boca de canó; en els de més enllà vaig passejar amb el meu germà Baltasar... L'Antoni, el gran, de primer estava gelós de mi i em menyspreava mentre jo el seguia amunt i avall d'aquelles feixes de sembrat, com un gosset, duent-li la carabassa del vi. Més endavant, després d'haver bandolejat amb el famós Perot Rocaguinarda, l'hereu em va donar alguns dels consells més útils de la meua vida... Quins temps!

L'EROLA (3.15 h)

A l'ermita de l'Erola deixem el camí de Viladrau, que segueix recte i agafem la pista que passa per davant de la façana de l'ermita. Uns metres després podem optar per seguir aquesta pista o per agafar el camí antic, que es desprèn a la seva esquerra i que es retroba amb la pista prop de Can Gat.

Ermita de Mare de Déu de l'Erola
(<http://www.senderisme.tk/wp-content/fotos/matagalls/erola.jpg>)

Text 14¹⁴

L'aire del Montseny (Pere Ribot)

He trobat el meu terreny
i la meua llibertat:
la muntanya, l'aigua, el prat,
l'aire, l'aire del Montseny.

Cada timba, cada greny,
misteris de soledat:
el parell, l'home, el ramat,
l'aire, l'aire del Montseny.

Tot és pur, dolç i ferreny
i fort com l'eternitat:
silenci, pau i combat,
l'aire, l'aire del Montseny.

---

14. Extret de L. SOLDEVILA (1990), *El Montseny i les Guillerries*, L'Aixernador Edicions, p. 560.

CAN GAT (3.30 h)

Deixem la casa a la nostra esquerra i ens n'allunyem per la molt bona pista d'accés a la casa, en direcció nord, però no més enllà de fets uns 50 m deixem aquesta pista que ens duria a la carretera prop de la Noguerola i n'agafem una altra de més rudimentària que es troba sota seu i que durant uns 300 m va gairebé paral·lela a l'altra. Continuem fins a la Sala i agafem el camí de l'esquerra, que ens porta fins un pont antic, dit de la Sala, per on travessem la riera. Continuem el camí fins a Coll Cendrós i acabem l'itinerari d'avui (4.05).

Text 15¹⁵

Serrallonga retruny al cor de la muntanya! *Visca la terra i muïra el mal govern!* I sentíem els esgarips de la fera desfermada per les collades del turó de les Queredes i el de les Dalles, i el del Pou d'en Sala, on, emmarcades pel Sant dels Barretons i Sant Segimon, el sant eremita, fill de rei francès, ens anava retornant l'eco de la muntanya sotjada per les peülles dels cavalls del facinerós bandoler. I al lluny s'intuïa el petit casalot de Serrallonga a redós del peu de la Querosa i de la niada de bandolerots. I als nostres peus, el teu casal iniciàtic de la Sala, i al fons l'Espinzella, on la mestressa t'esperava amb el cor obert (o potser no era el cor el que tenia obert?) i els de Can Gat cercant les teves malifetes per traïr-te i vendre la teva valentia al rei, esperant, de favor, fondre els dos masos. I, com una oració, es dreçava al cel la pregaria de la Joana, que tot just entrellucada la forca on et penjaren, malvivia amb tu a Sant Segimon, on la muntanya la va enamorar, i tu, viladrauenc de pro, et senties foraster a l'amor de la barjaula que havia substituït al seu cor el teu pedrenyal i hi havia posat, amorosament, tota la muntanya del Senyal. I als peus del turó d'en Sala sentíem el bruel del pobre company de primera comunió que va perdre la vida endinsat a la fondària del Gorg Negre, i hem sabut que fou allà, que va ser allà, on el botifler Miquel Barfull, per primera vegada et va traïr, com et va traïr, ja de grans, venent la teva misèria a la gent d'armes del virrei invasor... I hem sentit un esgarip profund que cridava: Torna, torna, Serrallonga, que l'alzina ens cremaran... I si badem, ens cremaran l'alzina, ens prendran la terra i si no estem a l'aguait, fins i tot la dignitat ens robaran. Torna, torna, Serrallonga!

Text 16¹⁶

Varen tenir notícia, a través de mossèn Antoni, rector de Viladrau, que a Querós hi havia un mas que anava a parar a mans d'una pubilla de disset anys, encara sense compromís. Qui s'hi casés tindria casa i terres de les quals considerar-se amo, i això la convertia en un bon partit; però l'afortunat també hauria de fer-se càrrec, lògicament, dels parents que vivien amb ella, una colla de tolits i baldats a qui calia mantenir sense esperar-ne res a canvi. Això, que havia dissuadit a més d'un pretendent, era la porta oberta que restava a algú amb una aportació tan magra com la d'en Joan Sala. I així fou com al xicot van destinar-lo a convertir-se en senyor de la pairalia dels Serrallonga, nom amb el qual ell mateix havia de fer-se famós (més que no hauria volgut!) al cap d'uns anys.

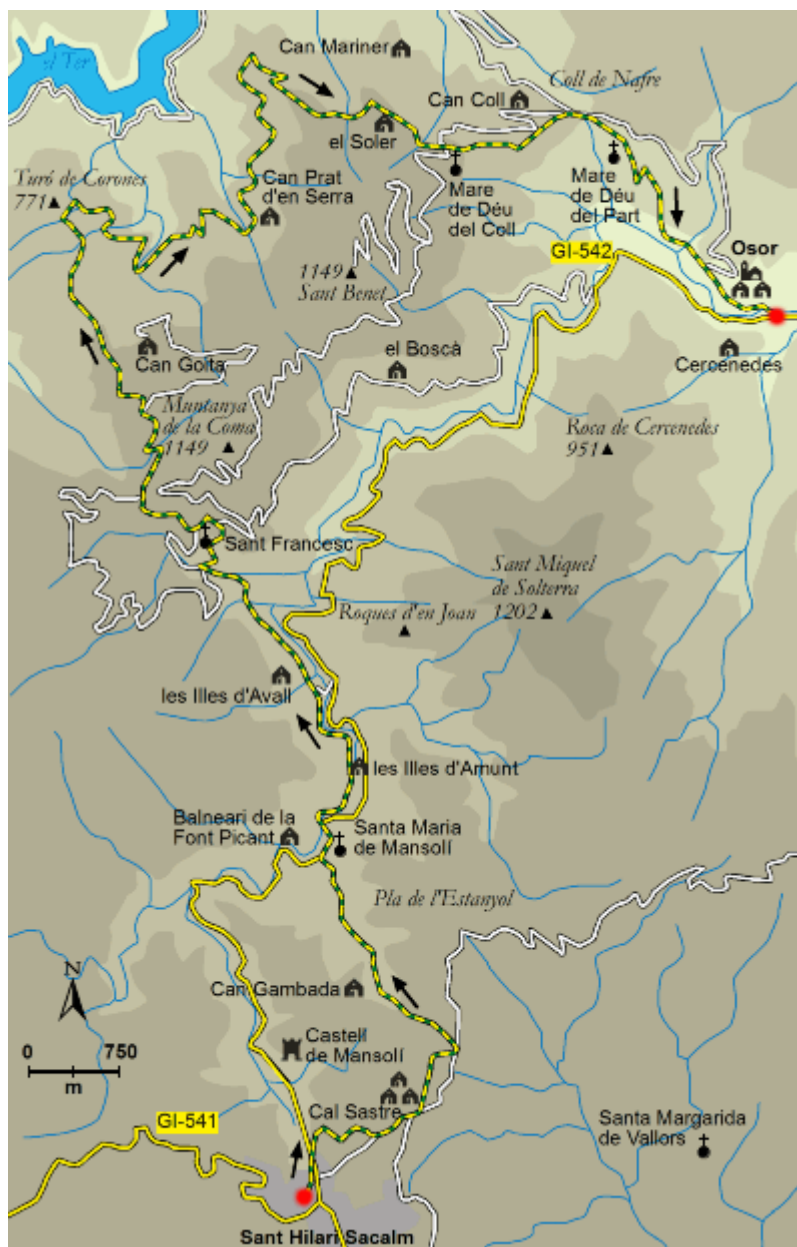
---

15. Ramon Verdager (<http://blocs.mesvilaweb.cat/node/view/id/111808>).

16. L. CAPDEVILA (2006), *Serrallonga, l'últim bandoler*, Proa, p. 85.

Segon dia

L'itinerari és: Sant Hilari - Balneari de la Font Picant - Ermita del Carbonell - Coll de Querós - Coll de Serrallonga - Mas Serrallonga - Coll de Serrallonga - Can Prat d'en Serra - Santuari de la Mare de Déu del Coll - Ca l'Agustí (Santa Coloma de Farners)

SANT HILARI SACALM

La ruta pot començar a l'oficina de turisme de Sant Hilari Sacalm, ubicada a la plaça del Doctor Robert, o bé a la pista del Subirà si es ve amb vehicle particular i es vol estalviar un bon tram d'asfalt i camí de pujada pel mig d'un polígon industrial.

0 km (796 m). Es parteix de l'oficina de turisme baixant pel carrer Vernis fins al de Doctor Morales, on es tornarà a l'esquerra. El carrer esdevé l'avinguda de la Font Picant, que se segueix fins a sortir de la població.

Rètol informatiu de la Ruta Serrallonga a Sant Hilari Sacalm

Text 17¹⁷

Cançó d'en Serrallonga

Joan Sala i Viladrau era el nom que jo tenia,
per altre nom Serrallonga, casat amb una pubilla.
Teníem dos heretats que molt bé nos hi vivíem,
de continu dos fadrins a la taula nos servien.
Vaig tenir quatre raons amb un fadrí de la vila,
de raons i més raons jo li vaig llevar la vida.
Un dia em passà pel cap de fer-me cap de quadrilla,
és veritat que trobí cinquanta hòmens en un dia;
ja fórem cinquanta-dos jo i un mosso que tenia.
No teníem cap diner, jo i les camarades mies,
sabíem que en un hostel de diners prou n'hi havia:
d'allà ens en vàrem portar, passa de cinc-centes lliures.
Jo me'n só determinat de tornar-hi sol un dia.
Ja en veig venir l'hostalera que cap a mi se'n venia.
De tan lluny com la'n vaig veure jo saludar-la volia.
«Diuen que ara per ací no hi ha gent de mala vida,
per a mi bé n'hi ha hagut, m'han robat tot quant tenia;
los traïdors d'en Serrallonga, llamp que li llevi la vida!»
«Jo penso entre mi mateix: "lo mal que tu em vols te vinga",
posa al llibre els perduts totes les cinc-centes lliures».

17. <http://www.mallorcaweb.com/magpoesia/poemessoltsabansXX/romancosientremesos.html>.

Serrallonga

(<http://www.galeon.com/bandoleros/img/serrallonga.gif>)

Serrallonga

(<http://www.diba.es/parcsn/newsletter/images/p03i0048.jpg>)

Text 18¹⁸

—I el famós Serrallonga, que el vau conèixer?

—Només el vaig arribar a veure una vegada, a l'època que era virrei el bisbe de Solsona i ell feia poc que regnava a les muntanyes...

—I què en penseu...?

—No em va fer cap mal, la veritat sigui dita, però, què voleu que us digui: no em van quedar pas ganes de tenir-lo com a amic... Va presentar-se, cap al tard, al nostre mas amb tres o quatre arreplegats de la seva quadrilla. Un d'ells era conegut meu. El bacallanot, un tal Jaume Viola, havia bandolejat amb mi una vegada i m'havia assenyalat com a possible benefactor. Em demanaren pinso per entretenir la gana, bevenda a bell raig i un jaç tou on passar la nit, perquè venien de Vilanova de Sau, on acabaven de saquejar i cremar el mas d'en Joan Font, i necessitaven recompondre's. Qui el va parir! Per distingir-se dels infeliços, en Serrallonga duia un vistós xamberg amb plomes i una capa vermella de bona tela, i anava enjoiat com un arquebisbe, amb anells, cadena d'or, braçalets i arracades. De moment vaig tenir la sensació que volia donar la imatge de noble però que, amb tant d'ornament de vellut, or i plata, no passava de semblar un comediant dels collons. Cap de Déu! Quan hi vaig creuar l'esguard, en canvi, vaig descobrir per què aquell home, tot i l'aparença estrofolària, era el més respectat dels bandolers catalans. Si heu mirat mai un llop als ulls sabreu de què us estic parlant... Tenia la capacitat de fer-te entendre què volia sense obrir la boca, i em va semblar com si amb aquella llambregada m'acabés de trepanar el cervell i descobrís els pensaments més amagats que hi tenia. Recony! Si hi afegim alçada, corpulència i quatre pedrenyals a la xarpa, no cal dir que feia por. Redéu, si en feia! Et cagaves a les calces cada volta que et mirava. Així és que m'hi vaig mostrar tan obsequiós com vaig poder. Van menjar com si fes una setmana que no tastessin vianda i van beure fins a caure rodons. Qui els va parir! De bon matí m'agraïren cordialment les atencions i van marxar com si no res, amb un cistell de provisions que els preparà la meva dona. Tal com us dic. Després d'allò mai més no l'he tronat a veure, ni a ell ni als altres, i compro que a hores d'ara tots deuen haver fet ja el darrer badall.

---

18. L. CAPDEVILA (2006), *Serrallonga, l'últim bandoler*, Proa, p. 53.

—I on els vau instal·lar, aquella nit?

—A la planta baixa del mas, vora l'entrada, en una cambra amb taula, bancs i màrfegues de palla que a l'estiu ocupen els mossos i on, per cert, darrerament, com si una nova epidèmia assolés casa nostra, hi hem hagut d'allotjar també, si us plau per força, homes d'armes castellans, un ramat de fills de puta que ens tracten com a servents, o pitjor encara...

—Els terços del rei...

—Mala plaga se'ls emporti tots! I amb ells s'endugui l'estaquiroto que regna i tota la camarilla de privats que només afavoreixen els propis interessos! Començant pel comte duc d'Olivares. Per mi se'n poden anar, del primer fins a l'últim, a prendre pel sac!

—Veig que el tema us encén la sang...

—La sang i els budells... I com no m'ha d'encendre! Cap de Déu! Ens obliguen a allotjar soldats pudents a casa cada dos per tres. I apa! A mantenir-los, com si no ens vingués d'un ral! I ja veureu com qualsevol dia ens hi facturaran a nosaltres, cap a Itàlia o Flandes. Qui els ha parit! Que fins i tot els pagesos ignorants com jo sabem que els catalans no les tenim, segons quines obligacions... Les nostres Constitucions diuen ben clar que el rei, per molt que a Castella faci i desfaci segons li surti dels pebrots, no ens pot forçar a afegir-nos als seus terços més que en cas d'una invasió forana, i que si bé ens hem de fotre i aguantar la seva xusma empudegant els masos, això només serà per una causa justa i clara, no pas pel mer caprici d'un virrei o d'un privat. Que un servidor no sap llegir, ben cert, però intenta dreçar les orelles quan enraonen els lletrats. Ara que, tant espremen la taronja que en faran sortir els pinyols, i quan en tinguem els collons plens, el dia que els camperols diguem prou i ens revoltem, em podeu ben creure, ja es poden preparar el tal Felip, el seu privat Olivares, el virrei duc de Cardona i fins i tot els magistrats i agutzils de la Reial Audiència! Prendrem les falçs, baixarem a Barcelona i no en deixarem ni un dels seus amb el cap sobre les espatlles, qui els ha parit a tots!

L'actitud bel·licosa d'en Magí Bover —pagès abrandat i bandoler ocasional, com tants n'hi havia aleshores— no ha de sorprendre, ja que no tenia res d'aïllada i tot just anunciava els desastrosos esdeveniments que al cap d'uns anys acabarien mutilant Catalunya. I és que vivim en una terra violenta i orgullosa, demacrada però altiva. Es diu que en aquell temps, malgrat les prohibicions, al Principat hi havia més armes de foc —entre arcabussos, mosquets i pedrenyals— que no pas persones. Aquest capteniment, però, que tant perjudicava el progrés i afavoria les bandositats i els aldarulls, servia a la vegada per conservar el poc respecte que se'ns tenia, sense el qual a hores d'ara se'ns haurien acabat faria temps els privilegis com a catalans, s'haurien abolit les Constitucions a què al·ludia l'inflamat pagès d'Osor i ja no tindríem més remei que sotmetre'ns com a xaiets als dictats uniformistes de Castella i de la seva cort autoritària.

0,47 km (780 m), 0 h 07 min. A l'alçada de les instal·lacions esportives, es puja per una pista asfaltada de la dreta que duu al polígon industrial (indicacions del Subirà).

1,60 km (846 m), 0 h 23 min. Se surt a un encreuament de pistes: es deixen sengles trencalls a dreta (SO) i a esquerra (NE) i se segueix recte (E/NE), sempre en direcció al Subirà, per una pista que als pocs metres deixa d'estar asfaltada i trenca a mà esquerra (NE).

2,47 km (857 m), 0 h 36 min. Es deixa la pista del Subirà a la dreta (E) i es baixa a l'esquerra (NO) per un camí ample senyalitzat com a «Ruta de Bosc i Patrimoni» que es dirigeix a Sant Hilari Sacalm i la font de Sant Roc. Tot el camí està senyalitzat amb les marques blanques i vermelles del GR 178.

Balneari de la Font Picant

Indicacions

4,95 km (684 m), 1 h 12 min. Bifurcació: se segueix pel trencall de la dreta en direcció als colls de Querós i de Serrallonga (indicacions). Tot seguit es passa pel costat d'un pou de glaç i, als 200 m, es travessa la carretera per continuar pel camí indicat amb les marques del GR 178. 60 m més endavant es creua un rierol per un tronc i, un cop a l'altra riba, es continua per la dreta tot seguint el curs del riu per sobre. Pocs metres després s'accedeix a un camí transversal, que s'agafa a mà dreta.

5,88 km (665 m), 1 h 24 min. Bifurcació senyalitzada: se segueix a l'esquerra en direcció nord-oest cap als colls de Querós i de Serrallonga. Es continua un tram per un corriol fins a sortir a una pista que s'agafarà de pujada per l'esquerra (O/NO): cal seguir-la tothora.

8,43 km (764 m), 2 h. La pista es bifurca i es continua per la dreta (el camí que va recte). De seguida es travessa un rierol i se segueix pujant per la pista.

ERMITA DEL CARBONELL

9,25 km (828 m), 2 h 12 min. Es passa pel costat de la capella o ermita del Carbonell.

9,53 km (843 m), 2 h 16 min. Nova bifurcació de pistes. Es deixa la que puja a la dreta i se segueix recte. Als pocs metres es bifurca un altre cop: cal pujar per la de la dreta.

Ermita del Carbonell

Text 19¹⁹

Don Joan de Serrallonga (Cançoner català)

Joan Sala Viladrau
era el nom que jo tenia;
de motiu, en Serrallonga;
i a Querós era on vivia.
Tenia tres heretats
que em descansaven la vida
i em servien dos criats,
cor què vols, cor què desitges.

---

19. <http://www.xtec.net/~evicioso/osona/serrall.htm>.

Un dilluns, estant-ne a Vic,
en fou la desgràcia mia,
perquè vàreig barallar-me
amb un donzell de la vila.
Paraules porten raons
i les raons no s'amiden,
i allà al trinquet de pilota
jo li en vaig llevar la vida.

N'era fill de noble gent,
de gent principal i rica,
i em varen fer agafar
pels del rei i la justícia.
Veient-me avorrit de tots,
perseguit de nit i dia,
amb en Roca vaig anar
per entrar en sa quadrilla.

Disset anys vaig estar amb ell
prosseguint la mala vida;
jo prou veia els seus profits,
però els meus sí que no me'ls mira.
Així em vaig determinar
a fer-me'n cap de quadrilla;
vaig posar-me a buscar mossos;
setanta, tots en un dia.

Vàrem ser setanta-tres,
amb un amic que tenia
i la meva enamorada,
que venir amb mi volia.
Cap a la banda d'Olot
anàvem tots sols un dia;
vàrem entrar a un hostal
jo i la companyera mia.

D'allí ens vàrem emportar
vuitanta lliures que hi havia.
Quan varen ser acabades,
vaig tornar a l'hostal un dia.
Així que veig l'hostalera,
li demano què hi havia:
—Què voleu que hi hagi hagut?:
m'han robat l'or que tenia.

—Em diríeu, hostalera,
quin nom el lladre tenia?
—El bandit d'en Serralonga,
llamp que li'n llevés la vida!
Jo em deia de baix en baix:
lo que em desitges et vinga.

—Mestressa, compteu, compteu,
que jo anar-me'n voldria.

—Això val nou rals cabals,
que és una rodona lliura.

—Els nou rals pocs els haureu,
mestressa; posar els podríeu
en el compte dels perduts
junt amb les vuitanta lliures.

A la taula hi ha dos mossos
que em miren quan jo no els miro;
en portaven *flabiols*;
per cert, jo també en tenia;
que si ells *sonat* haguessin,
jo també sonat hauria.

COLL DE QUERÓS

9,98 km (881 m), 2 h 23 min. Coll de Querós. Bifurcació: es continua pel camí que puja a la dreta en direcció nord-oest. 700 m més enllà es troba una bifurcació: es deixa un camí que puja a la dreta i se n'agafa un altre que baixa lleugerament per l'esquerra.

Bosc del Cominal

BOSC DEL COMINAL

Després del coll de Querós, continuem pel bosc del Cominal.

Text 20²⁰

El festeig va començar l'any del Senyor 1617, conegut com *l'any del diluvi*. Els aiguats i pedregades foren tan vigorosos i seguits que els camins es convertiren en fangars impracticables, les rierades s'endugueren ponts i les collites es van fer malbé. Alguns van córrer a atribuir aquestes calamitats als costums herètics de fetillers i bruixots. La Margarida, doncs, hagué d'esperar la bonança per veure per primera volta el seu promès. Va arribar acompanyat de l'Antoni [el germà gran], a dalt d'un carro estirat per la somera. Anaven carregats de llaminadures i presents, per celebrar el compromís. En Joan vestia amb elegància i lluïa mostatxo punxegut, com era moda. La bona impressió inicial, però, va quedar un xic devaluada per la mirada abúlica amb què escrutava l'entorn del que hauria de ser, aviat, la seva nova llar.

Quan els deixaren sols perquè es coneguessin, ella, amb veu prima i temorenca, va proposar-li d'arribar-se, passejant, fins al Cominal, una de les propietats del mas, no gaire lluny, i ell s'hi va avenir amb un cop de cap més de resignació que d'entusiasme. No es van dir res fins al cap d'una estona, quan ja eren dalt del coll, contemplant el bosc d'alzines i castanyers. Només aleshores la pubilla Serrallonga es veié amb cor, per fi, de trencar el gel. Havia tingut temps de rumiar el discurs, i li sortí d'una tirada:

—Mireu, Joan, ja sé que no dec pas ser la noia dels vostres somnis... La natura ha estat poc generosa, amb mi, només cal veure'm... Sí, sí... No em vulgueu dir el contrari, ara, que ja se us veu que no hi teniu pas traça, en els afalacs cortesos, i encara seria pitjor... Sóc grassa i poc afavorida: ho tinc assumit, a hores d'ara... Les carns em pengen i les meves mans són aspres com l'espart... Les pigues de la cara no m'ajuden gens i els ulls, massa petits, tampoc... Però sóc jove i, suposo, fètil com la terra saonosa. I us he de dir que vós, malgrat la vostra bona planta, no m'agradeu pas gaire, d'entrada. Us veig distant i trist... Lluïu l'esguard fred que vaig conèixer sempre en el meu pare, que era de Vilanova de Sau i va haver de casar-se, com ho fareu vós si a Déu plau, més per força que per gust amb la pubilla del mas Serrallonga, a qui va deixar un rosari de fills, la major part ximplets o impedits, i, que jo sàpiga, mai no els va estimar... Ignoro les raons que us duen a cobejar la nostra pairalia, i si voleu que us digui la veritat m'importen poc... Us prometo, això sí, que faré tot el possible per tenir-vos content, per estimar-vos com a bona esposa, i espero, exigeixo, que actueu corresponent-me... Aquest mas necessita un hereu fort i sa i estic segura que amb el temps, si aconseguixo despertar l'home que hi deu haver darrere aquest posat esquerp, me l'acabareu donant.

En Joan, sorprès per la sinceritat i la resolució d'aquella noia, se la va quedar mirant fixament als ulls una llarga estona, i el seu esguard va abandonar, lleugerament, la rancúnia que semblava dur-hi acumulada. [...]

La nit de noces, en la intimitat de la cambra conjugal, en Joan i la Margarida s'abandonaren als jocs plaents de la carn i dels sentits, sense excessos però amb entusiasme i passió. Es descobriren, regalant-se'l a la vista, cada pam del cos, solcaren cada plec de la pell amb dits lleugers i llengües hàbils, i aquella relació que s'havia engegat prenyada de malfiances en va sortir, al capdavant, reforçada.

---

20. L. CAPDEVILA (2006), *Serrallonga, l'últim bandoler*, Proa, p. 85.

COLL DE SERRALLONGA - MAS SERRALLONGA

Pocs metres després el camí es bifurca novament. Hi ha indicacions que ens orienten per anar al Mas Serrallonga (d'on Joan Sala prengué el nom) pel camí de l'esquerra. Al cap d'uns 15 minuts anant pel camí, a l'esquerra, trobem les restes del mas, que està molt deteriorat. Després, tornem a enfilar el sender cap on hi havia les bifurcacions i en aquest cas agafem el camí de la dreta.

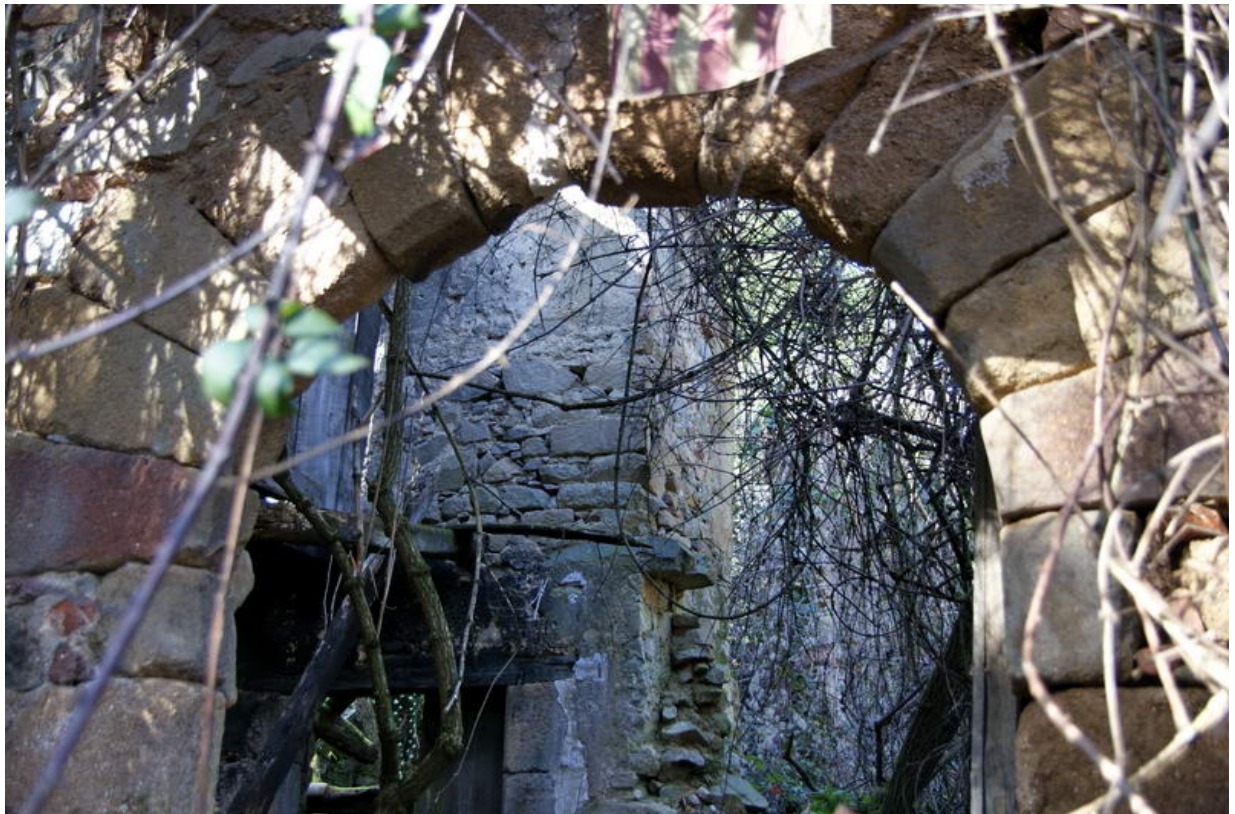
Coll de Serrallonga. Indicacions

Text 21²¹

Enlairat dalt d'una serra a la qual dóna nom, llarga des del turó de Corones fins a la muntanya de la Coma, el mas Serrallonga, que un dia havia de ser enderrocat per les forces del virrei —alguns diuen que per buscar riqueses—, vigila encara avui el camí que puja a Querosa. L'edifici, menys esvelt que la Sala i potser un xic més gran, era proveït de corts per a les bèsties darrere la cuina, prop del pastador i la cambra dels mossos, amb sala i estances espaioses al primer pis. Ara tot allò —així com la resta de la pairalia— es podia considerar seu, i és raonable pensar que aquella nova situació, després d'haver viscut l'ambient irrespirable de la Sala, l'havia de fer sentir més amo d'ell mateix. No tenia ningú per sobre que li dirigís les passes, li marqués l'incòmode camí a seguir, o l'obligués a res que no fos del seu grat. Així i tot, en Joan s'hi trobà ofegat des de la primera hora, en aquell mas, com un ocell atrapat pel vesc enganxifós d'una trampa.

---

21. L. CAPDEVILA (2006), *Serrallonga, l'últim bandoler*, Proa, p. 90.

Mas Serrallonga. Se'l pot reconèixer perquè té una senyera a la porta principal

Mas Serrallonga

Text 22²²

—Deixa estar el passat, Joan. Voldria que no t'hi acostassis, a aquell home, que no hi tinguessis tractes i que et dediquessis a la teva feina, que és al mas... Fes-ho pel teu fill.

—Ja ho veurem...

Sempre deia el mateix, per acabar una conversa. *Ja ho veurem*. Era una manera com una altra d'enllestir la discussió abans no arribés la sang al riu. En el fons, però, tots dos sabien que no canviaria res, que no hi havia res per veure... Sense els beneficis dels negocis de legalitat dubtosa hauria estat difícil fer tirar endavant Can Serrallonga. Per altra banda, la Margarida veia als ulls del seu marit alguna cosa que no havia vist mai en l'esguard de cap pagès i que intuïa com a pròpia d'homes d'armes i gent de mal viure: un espurneig rogenc, que hipnotitzava i alhora esporugüia. Aquella mirada revelava que el xicot no havia nascut per dedicar-se a conrear la terra. Per això, contra la voluntat (però amb el consentiment implícit) de la Margarida, va continuar fent tractes amb facinerosos.

Al cap de poc, per exemple, va comprar per un grapat de lliures una mula a dos dels seus germanastres, en Joan el Tendre i en Pere Sala, que l'havien robat ni més ni menys que a la seva pròpia mare, l'estràbica i corcada Margarida Riera.
[...]

L'episodi que marcà la conversió definitiva del pagès Joan Sala en el bandoler Serrallonga va esdevenir-se a finals d'hivern del 1622.

Llaurava una feixa llarga, prop de la Querosa, esperonant el bou a vergassades per mirar de fer-ne via [...]. Veié aleshores arribar un conegut, en Miquel Pandís, àlies Ganyada de Rupit, amb qui sovint feia negocis [...]. Després d'un cop

---

22. L. CAPDEVILA (2006), *Serrallonga, l'últim bandoler*, Proa, p. 97.

d'ull fugaç a banda i banda, li digué que acabava de robar dues capes de pastor, gascones, de les que prohibia la llei per la tendència d'alguns a usar-les a fi de dissimular els pedrenyals i fusells que duïen a la faixa. Era un gènere molt cobejat i, en conseqüència, força valuós.

—I on dius que les tens?

—Amagades entre uns boixos, prop de Collsabena. Si us interessen...

—Ara mateix no tinc ni un ral...

—No patiu, ja ho trobarem. Vós, si les voleu, aneu a buscar-les.

[...]

Una setmana més tard en Serrallonga va saber que en Miquel Pandís havia fet l'últim badall a prop de Vic, mentre fugia dels oficials del virrei que havien tingut notícia de les seves activitats delictives i anaven a capturar-lo. En veure que no es donava, l'havien cosit a pedrenyalades com qui redueix un gos rabiós.

Temps va faltar-li al nostre home, tot just conegut el fet, per apariar la mula comprada als germanastres i dirigir-se a Collsabena. [...] De tornada, però, just superat el coll de Querós, ensopegà amb un antic conterrani, una de les persones amb qui anys enrere, quan era a Viladrau, menys havia congeniat, en Miquel Barfull, aquell contra qui la Margarida l'havia previngut no feia gaire. L'antic company anava amb un parell de gossos que bordaven com si acabessin d'ensumar el Dimoni. Abillat amb barret de visera, polaines altes, tabard i calces de roba verda, en Barfull portava l'escopeta —un arcabús de cacera, amb pany de roda— sota el braç, amb el canó mirant a terra, i un parell de perdius lligades a la cintura.

—Sembla que has tingut més sort que jo, Joan Sala... Què hi duus, en aquest farcell, un porc senglar? —demanà en Barfull, enriolat i murri, mentre agafava amb una mà el que havia caçat i assenyalava amb el canó de l'escopeta, com si ho comparés, l'embalum que el futur cap de quadrilla traguina sobre la mula.

En Serrallonga empetití els ulls i se'l va mirar, desconfiat. Des de feia uns mesos, en Barfull es passejava per aquells contorns caçant, i s'havien trobat aquí i allà mitja dotzena de vegades, fins al punt que en Serrallonga, escèptic davant de tanta coincidència i per bé que aquell sempre s'havia mostrat amistós, se sentia vigilat. En realitat, el caçador exhibia una cordialitat insòlita, exagerada, com si els unís una confiança ancestral, indestructible, i no recordés res, en canvi, de les circumstàncies que havien envoltat les tràgiques morts del petit Masvidal i de la pobra Agnès. Qualsevol que els hagués vist, i especialment a partir dels gestos i les expressions del qui portava l'escopeta, hauria dit que aquell parell, de petits, havien estat units com dos germans.

L'antipatia que despertava a en Serrallonga el seu paisà era antiga i profunda com un gorg. Només de veure'l, amb aquell somriure encarcerat de venedor de fum, li venien ganes de bufetejar-lo. Tanmateix, no existia cap raó prou sòlida per cedir a impulsos tan primaris. Les diferències que fins aleshores els havien enfrontat no responien, si es valorava fredament, més que a picabaralles infantils o, més ençà, a les rivalitats que acostumen a tenir enfrontats els joves que exhibeixen un caràcter impetuós. Res, doncs, que la maduresa i la bona predisposició no puguin contenir. Per tant, davant l'afabilitat a voltes carregosa de qui li havia estat company de jocs, en Joan no podia fer més que correspondre amb reserva. I fou així que varen enraonar una bella estona, ara de l'un ara de l'altre, sobretot el passat, però també sobre els projectes de futur. El mas, els fills... No es pot dir que de cop i volta la cordialitat hagués florit esplendorosa entre antics rivals —en Joan Sala encara odiava en Miquel Barfull pel que li havia fet—, però sí que varen arribar a un nivell d'insòlita distensió, d'aquells que, fins i tot entre desconeguts o entre enemics, conviden a una certa confiança.

—I doncs, Joanet —hi tornava, el foraster—, què hi duus, sobre la mula?

—No n'has de fer res...

—Això vol dir que no és cap cosa lícita...

—Això vol dir, senzillament, que no és cosa teva.

—Carall, noi, que no sóc cap comissari reial, jo...

Finalment, en Serrallonga va cedir a la pressió d'en Barfull, que amb loquacitat i habilitat retòrica insistia a conèixer el contingut del farcell. Després de deixar-li entendre que si deia res li arrencaria la pell en una sola peça, li contà, mig de mala gana, l'episodi de les capes, i li va explicar també d'on havia sortit la mula amb què traginava el material pispat. Al capdavall els considerava, tots dos, delictes de poca importància.

Un cop a casa, encara sorprès pel tomb que havia pres la seva relació amb en Miquel Barfull, i en part penedit de tot el que, víctima de la xerrameca hipnòtica de l'altre, havia acabat per confessar, amagà la mercaderia al celler, dins una bóta buida, a l'espera de treure'n el màxim rendiment.

Mentrestant, en Barfull —també sorprès, però en aquest cas de com se'n pot arribar a ser, d'ingenu— anà com una exhalació a informar en Joan Pere Angelet, procurador del baró de Savassona, de tot el que havia succeït amb les capes gascones, com també que el seu conterrani, ara vassall del baró, havia comprat una mula robada per dos germans a la mare d'aquells, que vivia a la Sala de Viladrau. El procurador, davant d'aquells delictes flagrants, disposà que agafessin pres el tal Joan Sala, del mas Serrallonga, i hi envià una partida d'oficials. Els soldats van sorprendre el pubill que llaurava prop del mas i li cridaren que es lliurés a la justícia. En adonar-se del que succeïa, tanmateix, l'home deixà el bou al mig del reng, arrossegant l'arada sense rumb i es posà a córrer com un esperitat, cap al bosc més proper. De les tres o quatre escopetades amb què volgueren frenar-lo una li arribà a esquinçar el gipó, però no li feu ni una rascada i per tant, amb certa facilitat, s'escapà muntanya amunt, mentre lligava caps, sense necessitat de fer gaires càbales, de com les seves faltes havien arribat a orelles del procurador.

Poc després, tanmateix, un diumenge al matí, quan ja havia tornat al mas pensant que s'hauria extingit l'encalç, vingueren a trobar-lo els homes del virrei, encapçalats aquesta volta pel mateix delator, en Miquel Barfull, a qui l'Antoni Vila, baró de Savassona, havia comissionat per agafar-lo.

Eren una dotzena i van voltar el casal, armats amb arcabussos i mosquets. Apuntaven a les finestres que algú guaités per engegar una ràfega de trets. En aquell moment, per sort, el mas Serrallonga era pràcticament buit. Tots els habitants tret d'en Joan, que actuava amb discreció i evitava mostrar-se en públic arran de l'última visita d'oficials del baró, havien anat a oir missa [...].

Quan va sentir que picaven a la porta i el requerien, a crits, des de fora, en Serrallonga va baixar corrents fins a la cort dels animals. D'allà arrencava a través d'una trampa amagada sota la catifa de palla i fem, una mina baixa, estreta i fosca. L'havia construït ell mateix, l'estiu passat, amb l'ajuda d'un parell de temporers gascons, per si de cas algun dia es trobava en un tràngol semblant. El recorregut era curt. La sortida se situava a un cop de pedra del mas, en direcció a la riera. Però n'hi havia prou per despistar el flagell de la justícia.

Un cop fora s'espolsà la terra, es fregà els ulls i va mirar endarrere, cap al mas. Gairebé tingué un ensurt en veure, a poques passes, l'esquena d'en Miquel Barfull. El delator emparava l'arcabús en un arbre tombat i —metxa fumejant i a punt— apuntava en direcció a la porta amb la clara intenció de disparar a la mínima oportunitat, sense esperar cap rendició. Aquell infeliç ignorava, és clar, que dins la casa ja no hi quedava ningú. Però devia percebre alguna presència picotejant-li el

clatell, perquè es girà d'esma i, horroritzat, veié com aquell a qui creia estar parant una trampa mortífera l'apuntava amb un pedrenyal de pam i mig.

—Traïdor! —escopí en Serrallonga just abans de disparar.

Va fugir. Corregué bosc endins, per segona vegada en pocs dies, mentre sentia xiular les bales dels perseguidors, que aquest cop no van arribar ni tan sols a fregar-li la roba.

Havia vist com a en Barfull li saltava un dit de la mà que havia interposat per protegir-se i com la bala, a continuació, li destrossava el coll. No s'ho podia treure del cap i va vomitar. Acabava de cometre la seva primera mort.

A partir d'aquell moment, el pubill de can Serrallonga, per desgràcia de la Margarida Tallades, la seva dona, ja no deixaria mai més de ser un fugitiu de la justícia, un lladre de pas a qui les autoritats no tardarien gaire de proscriure de pau i treva.

Les Guilleries

Text 23²³

Les causes de la irritació d'en Serrallonga no eren, aquella vegada, cap secret. Per un costat, l'amant d'en Joan el Tendre s'havia lliurat mesos enrere a la justícia i, pel que deien, garlava pels descosits com si li haguessin desfermat la llengua, descrivint —davant del jutge de l'Audiència— cada detall de les accions de què havia estat testimoni mentre havia anat amb la colla. Per si això fos poc, en Segimon Sala, el mig germà a qui més unit se sentia, havia estat agafat pels soldats del rei feia algunes setmanes i ara esperava, a la presó de Vic, l'execució de la sentència de la mort a la forca dictada contra ell. En Joan Sala, tot i l'aparent fredor amb què es captenia, estava enrabiat per com la mala sort havia atrapat en Segimon i, potser

---

23. L. CAPDEVILA (2006), *Serrallonga, l'últim bandoler*, Proa, p. 174.

sentint-se un xic culpable, desesperat en no poder fer res per ajudar-lo, actuava amb més violència que de costum. Potser li hauria calgut plorar, però feia anys que no n'era capaç. [...]

Tot plegat feia que en Serrallonga generés una aura de ferocitat al seu voltant que n'augmentava la grandesa als ulls d'un marrec com el Fadrí de Sau.

El bandoler només recuperava la serenitat tornant al mas, a Querós, per veure els fills i conrear el camp al costat de la Margarida, la seva dona, i d'en Miquel, son cunyat. Les anades i vingudes eren habituals. Passava llargues temporades dedicat a la família i a la terra, fins que algun company de bàndol [...] l'anava a trobar per proposar-li algun negoci. I ell, que gaires dies en aquella casa plena de baldats al capdavall l'anguniejaven, mai no es negava a abandonar de nou els seus per participar en algun acte delictuós.

Formaven colles de fins quaranta o cinquanta homes per robar en camins transitats. En una ocasió van robar els diners a més de dues-centes persones entre Figueres i Girona sense haver d'engegar un sol tret, i encara haurien saltejat més vianants si no haguessin estat sorpresos pel sometent d'aquella contrada. Havien aplegat més de tres-centes lliures i en la fugida va resultar providencial l'ajuda d'un pastor de la zona, que va fer passar el ramat per sobre les petjades dels bandolers i així va fer perdre el rastre als seus perseguidors.

El jove Fadrí de Sau, a poc a poc, guanyava ofici. Cada dia el dominava menys la rauxa i, lentament, aconseguia la confiança del seu venerat company, al qual encara, per respecte, no gosava mirar als ulls. De vegades, fins i tot, el seguia a Querós i l'ajudava a llaurar la terra o a segar el blat, així, quan algú venia a buscar en Serrallonga per anar a robar una masia, saltejar un camí, segrestar un home ric o executar una venjança, en Jaume Melianta [Fadrí de Sau] s'afegia engrescat a l'expedició. Cada vegada més, en Joan Sala era considerat pels altres com el capitost del grup, i la devoció que li tenia el Fadrí no feia més que créixer.

Text 24²⁴

Aquell mateix hivern va morir el pare del Fadrí de Sau. El noi mai no s'hi havia avingut gaire, però la pèrdua el va trasbalsar i el dolor no va acabar-se aquí, perquè en Miquel Maneja, el creditor que no parava de reclamar allò que se li devia, va presentar-se el dia abans de l'enterrament amb una carreta i, amb el vell Melianta encara de cos present i la vídua pregant-li, entre xiscles, que respectés el descans del difunt i convidant-lo que tornés quan hi fossin els fills, va prendre del graner tot el blat que li va semblar.

—Juro per Déu que he de venjar-me! —se li va sentir cridar al jove Fadrí, diverses vegades, el dia que va conèixer com havia anat l'ultratge.

—Creus que estàs a punt per fer el teu primer mort? —li demanà en Joan Sala, molt seriós, posant-li la mà a l'espatlla i oferint-li un got d'aiguardent.

—Poseu-me a prova, Joan, us ho prego!

Dos dies més tard havien reunit part de la colla [...] i es dirigien cap a Vilanova de Sau. Van travessar la riera Major per un gual, esquivant el pont de Malfogassa, per evitar testimonis, i es presentaren davant la casa d'en Miquel Maneja poc abans de fer-se fosc. Trucà a la porta, amb el canó de l'arcabús, un dels germans Ganyada. A aquella hora no eren freqüents les visites i per això els va sortir a obrir el mateix Maneja, amb el queix ple de teca. Va haver d'empassar-se el que tenia a la boca

---

24. L. CAPDEVILA (2006), *Serrallonga, l'últim bandoler*, Proa, p. 178.

abans de parlar i, després de fregar-se els morros amb el puny de la camisa i dissimular un eructe, demanà:

—Qui cony sou? Què voleu?

Mostrava poca amabilitat, segurament perquè la interrupció del sopar el molestava. No va necessitar, però, resposta a cap de les dues preguntes perquè tot seguit va reconèixer, entremig d'aquella colla d'homes que el fitaven amb hostilitat, la fesomia ossuda i el cos revellit d'en Jaume Melianta. Obrí uns ulls com unes taronges i quedà blanc com la cera. Volgué tancar la porta, però en Serrallonga li ho va impedir amb un cop de peu. Mirà d'escapolir-se dins la casa i es trobà de cara amb el Bordegàs, que havia entrat per una finestra.

—Jaume... Per Déu... Què pretens?

El primer tret projectà el cos d'en Maneja contra la façana després de fer-lo girar en rodó, com un ninot de drap. Per com estrafeia el rostre s'intuïa una ferida dolorosa, però no mortal. Tan sols li havia desllorigat l'espatlla. El Fadri, sense cap pressa, canvià de pedrenyal i amb el segon tret, ara sense vacil·lacions, va travessar-li el pit. L'agafà pels cabells i va mirar-li la cara. Encara era viu, tot i que no per gaire estona. En la mirada del desgraciat reconegué l'horror, la por, el dolor... i res més. Lluny de sentir una gran satisfacció, com esperava, en Jaume Fadri va començar a trobar-se malament i acabà vomitant sobre les cames de la víctima. En Joan Sala se li atansà, li esbullà els cabells amistosament i li digué, amb un lleuger somriure solidari:

—Benvingut a l'infern, Fadri...

El xicot s'adonà que per primera vegada estava fitant en Serrallonga als ulls, i va semblar-li que s'hi veia reflectit, com en un mirall.

Text 25²⁵

En els temps que corren, la vida al camp no és gens segura. Les partides de bandolers són pertot, controlant camins i masos i, a l'hora de robar i assaltar, no diferencien entre casa bona i casa pobra. Els sectors més desafavorits de la població, aquells que a penes poden malviure fent de brases, són els que encapçalen el malestar social, fins que cauen en la marginalitat i la delinqüència com a única forma possible de sobreviure. Diuen que hi ha més de tres-cents setanta bandolers arreu del territori disposats a matar per un pollastre. Al bosc i a la muntanya d'Osona només impera la llei del més fort, i els més forts són els grups de bandolers. Per vegades que es cridi el sometent, per recompenses que ofereixin les autoritats i per escamots de soldats que vigilin i persegueixin els malfactors, els bandits s'han fet els amos del territori i, el que és molt important, tenen nombrosos protectors i fautors que els amaguen quan cal i els informen sobre els moviments de les autoritats. Alguns d'aquests protectors són molt poderosos: nobles d'alt rang pròxims a la cort, aristòcrates, burgesos, comerciants i fins i tot bisbes defensen, animen i mantenen grups de bandolers pròxims al seu ideari.

Les guerres civils del segle passat han acabat dividint bona part de la societat catalana entre nyerros, els partidaris dels antics senyors feudals, i cadells, partidaris dels nobles i de les noves classes urbanes. Una partició que ha estat estimulada per les arruïnades classes dominants i que en generalitzar-se entre les capes més humils de la societat acaba confonent el seu origen. L'únic clar és que al tombar del segle XVII, a Catalunya tothom és nyerro o cadell.

---

25. R. VALLBONA (2008), *Serrallonga*, Edicions 62, p. 81.

Text 26²⁶

Guilleries 1629

Els caps dels diversos sometents que s'han aixecat durant mesos contra el bandolerisme es reuneixen a primers d'any per fer balanç de la feina feta. El batlle d'Osor i en Joan Font, de Vilanova, han disposat cadascun de vint homes, i un comissari reial ha actuat amb una vintena de soldats més. La intenció original era encerclar la banda d'en Serrallonga i anar tancant el seu radi d'acció fins a escanyar-los, però la realitat ha estat ben diferent. A la reunió conclouen que en Serrallonga és impossible d'atrapar per la quantitat de valedors, encobridors i amics que té a tot arreu. A més, mentre que entre els malefactors no hi ha hagut cap baixa, aquests han aconseguit ferir greument el batlle d'Osor i han segrestat el nebot del veguer de Girona.

Contra l'opinió de tothom, el virrei decideix intensificar els esforços per acabar amb els bandolers. Recluta perseguïdors professionals a cavall i augmenta considerablement les recompenses per la captura dels bandolers: dues-centes lliures viu i cent mort, si és un cap de colla; i cent viu i cinquanta mort si és un de la colla. Per en Serrallonga ofereixen fins a sis-centes lliures.

Però ni així aconsegueixen cap èxit. Els batlles, els veguers i els oficials de l'exèrcit tenen la sensació que el fenomen ha ultrapassat la seva arrel original i s'ha convertit en una autèntica revolta que s'estén per tots els pobles i llogarrets d'Osona i el Vallès i part de Girona. Els recaptadors reials són apallissats a molts pobles, la gent es nega a acollir els soldats a les seves cases i, si els agafen furtant menjar, els persegueixen a trets com si fossin vulgars lladregots. A moltes places de pobles la turba aixeca ninots que representen Felip IV i després els crema mentre ballen i canten al voltant, bo i llançant-los tota mena d'insults i mals d'ull.

Sota l'empenta de la gent senzilla dels pobles, a poc a poc les Guilleries s'han convertit en un reducte inexpugnable i el descontentament per la política de malbaratament econòmic de la monarquia ha pres forma al carrer. La gent no vol passar més gana per pagar els deliris militars del rei. El camp català, empobrit fins a la misèria, està terriblement ressentit contra el monarca, i la política del virrei no afavoreix gens ni mica un nou acostament. A més, la noblesa catalana, sense cap mena d'influència, també se sent maltractada per la Cort, que només li exigeix més i més recursos i esforços per a les seves campanyes militars.

Convençut que aconsegueix el que d'ell espera la gent, amb els diners del vescomte de Joch, en Joan ha fet un tracte amb un fabricant d'armes. Un parell de pesants caixes de pedrenyals, fusells i munició viatgen a través de mig Catalunya des de les terres de l'Ebre, sense que ni l'exèrcit ni cap dels seus espies ho descobreixin. El destí és un molí fariner pròxim a Querós. Allà tot és amagat dins sacs de farina i els homes d'en Joan, amb l'ajut dels pagesos de la zona, en fan la distribució segons les necessitats de cada poble.

Llavors, en Joan s'enfila al capdamunt de les escales de l'església, i després al mateix balcó de la casa del batlle, i parla a la gent que hi ha reunida a la plaça.

—Ningú no tindrà cura de vosaltres. Ningú no us defensarà si no ho feu vosaltres mateixos. Mireu, els nobles, el virrei i l'exèrcit us diuen que no podeu tenir armes, però ells sí que en tenen, i les fan servir en contra vostre. Doncs si ells van armats, vosaltres també hi heu d'anar. No tolereu més abusos, no permeteu que us robin el menjar dels vostres fills per donar-lo als seus animals. No us deixeu humiliar, no abaixeu més el cap. Visca la terra i mori el mal govern!

---

26. R. VALLBONA (2008), *Serrallonga*, Edicions 62, p. 188.

Text 27²⁷

El virrei de Catalunya [...] comptava que el rei Felip, juntament amb el comte duc d'Olivares [...] arribaria el mes d'abril a la Ciutat Comtal per presidir Corts. Va decidir incrementar la persecució i [...] decretà encalç sense treva i mà dura [...] contra tots aquells fills de perdició que desterraven la pau dels camins. Manà que s'aixequés sometent general i suggerí al governador Aleix de Marimon que s'instal·lés a Vic, punt estratègic des d'on podria dirigir millor la lluita contra l'epidèmia bandolera. A partir d'aquella data en Marimon esdevindria l'enemic més aferrissat d'en Serrallonga. Si bé el governador de Catalunya no descuidà mai la persecució d'altres foragitats de pau i treva [...], el de Viladrau estava cridat a convertir-se, a la llarga, en la veritable i màxima obsessió del cavaller barceloní. Un cop a Vic, en Marimon va manar que els campanars traguessin foc, per aixecar un sometent darrere l'altre; va interrogar multitud de sospitosos, entre els quals la mateixa Margarida Tallades; va perdre mesures dràstiques com l'empresonament de tots els habitants del poble de Roda, per factors, o la crema de boscos i enderrocament de cases... L'èxit, però, fou limitat, segurament perquè eren tants els qui ajudaven i protegien els proscrius que era impossible controlar-los. El comissari Pere Antic i els seus homes tingueren una topada amb en Serrallonga, a Vilanova de Sau, però l'ajut de la gent del poble, que va negar-se a dir res als soldats de l'host reial, va permetre que el bandoler i la seva quadrilla en sortissin, un cop més, airosos. [...]

La pressió, tanmateix, era tan forta que en Joan Sala, tement que al capdavant l'atraparien, va haver de fugir, per primer cop i tot sol, a França. Quan va tornar a Querós, la colla dels Margarit havia estat desmantellada, bona part dels qui hi bandolejaven es manifestaven disposats a unir-se a ell i, per tant, la testa del viladrauenc seria a partir d'aleshores més cotitzada que mai davant la justícia.

Pantà de Susqueda

---

27. L. CAPDEVILA (2006), *Serrallonga, l'últim bandoler*, Proa, p. 180.

Text 28²⁸

Joana Massissa, jove vídua del moliner de Castelló d'Empúries, bellíssima i malalta de febre terciana, havia sentit a dir que alguns bandolers segrestaven noies virtuoses per convertir-les en amistançades i les forçaven a seguir-los amunt i avall arreu per on cometien les seves accions delictives, en les quals sovint havien de participar. Ara sabia fins a quin punt era cert. De joveneta havia fet broma sobre allò que creia més una fantasia per espantar joves fadrines que no pas una realitat. Qui pogués ser raptada per un bandoler galant i ben plantat... solien dir les noies de Castelló, rient per sota el nas. Ara, en canvi, quan recordava aquella ingènua visió del món, li venien ganes de plorar. Ningú no li havia dit que un cop en mans del captor les aventures no tenien res d'emocionants, ni que era tan difícil alliberar-se'n, ni tampoc que si aconseguia tornar a casa mai res no seria igual...

A empentes i amb el pedrenyal a la mà, amenaçant-la de mort a cada pas, aquell proscrit que ja no capitanejava cap quadrilla la va conduir, per un serrat, fins a la jaça d'uns pastors. L'endemà, a mig camí d'aneu a saber on, la noia va patir un lleu mareig. No tenia res a veure amb la seva malaltia. S'havia negat a menjar res i com a conseqüència se sentia defallida. En Serrallonga la va obligar a beure vi de la seva carabassa i això la va reviscolar. Es va refer fins a l'extrem que va gosar escopir a la cara del raptor i acompanyà l'ofensa amb un insult. Aquell, enfurismat, va tancar els punys i va serrar fort les dents, per no ventar-li bufetada. Segurament la trobava massa bella per marcar-li la cara amb els dits. Es van quedar mirant, en silenci, una bona estona, desafiant-se l'un a l'altra. Ella projectava odi a través de la mirada i ell, barrejada amb la ràbia, no podia dissimular una espurna de desig. Per fi, l'home es va girar i, sense badar boca, continuà caminant muntanya avall, amb grans gambades i deixant-la sola. Sabia que ella, sense tenir idea de cap a on anar, perduda enmig d'un bosc ple de llops, espadats i altres perills, decidiria seguir-lo i es posaria a córrer al seu darrere, com així va fer. No era el millor moment per separar-se, i tots dos ho sabien. Van passar uns dies sense dir-se res, al cap dels quals la noia s'adonà que — fos per la por o bé per l'aire muntanyenc— ja no tenia febre. [...]

Joana Massissa i Serrallonga
(<http://es.geocities.com/mitologics/Llegendes/Serrallonga.jpg>)

---

28. L. CAPDEVILA (2006), *Serrallonga, l'últim bandoler*, Proa, p. 275.

A poc a poc, resignada a no separar-se del bandoler, va més o menys acostumar-se a aquella nova vida. [...] El cert és que, per molt que li costés de reconèixer-ho, la companyia d'en Joan Sala no li resultava pas del tot desagradable. Sovint era violent i esquerp, però quan s'ho proposava es captenia amb amabilitat. Sabia com tractar les dones i era —tal com deia la llegenda que el precedia— força ben plantat. Mai no destapava la carabassa sense, abans de beure ell, oferir-li un glop de vi; quan menjaven carn li reservava els millors talls; de tant en tant li regalava alguna joia que ella no tenia ni idea d'on havia sortit [...]; si aconseguien una somera o bé un rossí la feia pujar a ella en primer lloc i només la rellevava en cas de molta necessitat; a més, s'adonà que arreu per on passaven, les dones [...] la miraven amb un punt d'enveja.

[...]

De tant en tant baixaven fins a Santa Coloma de Farners. Allà eren atesos per la gent del mas Agustí. La vídua Agustina els proporcionava aixopluc en una cabana al mig del bosc, comprava al bandoler gènere robat i fins i tot l'hereu o el cabaler del mas l'acompanyaven en alguna acció. En realitat, al mas Agustí passaren alguns dels millors moments plegats. [...] Mai no s'estaven, però, gaire temps en un mateix indret.

Text 29²⁹

En aquell temps la Joana acompanyava en Serrallonga de bon grat. Assaltaven camins i saquejaven masos, pidolaven un mos a carboners i dormien més d'una nit al ras o en jaces de pastors. Desenganyada pel retorn a Castelló d'Empúries, on tothom li havia girat l'esquena, la noia s'abandonà a la voluntat del bandoler i s'ha de dir que, un cop resignada —o engrescada— a dur aquella mena d'existència fora de la llei, disposada a deixar-se governar per l'esperit impetuós d'en Joan Sala, va descobrir en el seu amant qualitats que no li hauria mai imaginat. Si en general les dones atractives li trasbalsaven la raó i li estovaven el cor, davant la correspondència de la més desitjada aquell fill de perdició s'humanitzava i podia ser amable, obsequiós, fins i tot tendre.

—Besa'm —demanava l'home, de vegades, mentre la prenia pel clatell i li buscava els llavis.

—Creus que algun dia podrem dur una vida normal? —s'apartava ella, un moment.

—Què vol dir, normal? —i ell li petonejava el coll.

—Vull dir en una casa que sigui nostra, amb els nostres fills, sense haver de fugir de ningú...

—Besa'm —repetia en Serrallonga, i la feia callar segellant-li la boca amb un petó.

I així, entre violències de dia i abraçades de nit, submergia en un món ple de contradiccions, passaren alguns mesos que van servir a la xicota per conèixer millor i, per fi, enamorar-se de l'home a qui, fins feia poc, havia odiat amb tanta força.

Text 30³⁰

Isqué una dona abrigada ab una capa de pastor roia ab un xombrero de home al cap y al costat viu que portava una xispa y en l'altre part una daga y aprotava unes

---

29. L. CAPDEVILA (2006), *Serrallonga, l'últim bandoler*, Proa, p. 285.

30. Extret de X. ROVIRÓ (2002), *Serrallonga, el bandoler llegendari català*, Farell, p. 21.

faldilles blaveschas vins a mija capa, la qual feia un gran ventre, que tinch per cert que deu estar prenyada, y es una dona de bona estatura, blanca de cara y segon lo que la hoy parlar entench no es catalana, sinó rossellonenca o francesa.

EN DIRECCIÓ AL SANTUARI DE LA MARE DE DÉU DEL COLL

11,03 km (900 m), 2 h 38 min. Molta atenció! Es deixa la pista principal i es baixa abruptament a l'esquerra (NO) per un corriol que queda a sota. A partir d'aquí s'entra al bosc i es davalla pel mig dels castanyers per un caminó a voltes perdedor: cal parar compte i seguir els senyals blancs i vermells del GR.

Pantà de Susqueda

Text 31³¹

II

(Anicet Pagès de Puig)

Serrallonga, Serrallonga,
bé te'ns pots ben alabar;
de ta mort i de ta vida
tot lo mon ne parlarà.

De tantes morts com tens fetes
ningú se'n recordarà;
de totes les que ara et compten
moltes te'n descomptaran;
si foren morts o justícies,
ja ho sap Déu que et jutjarà.

Si has vessat sang catalana.
ja ab la teva ho pagaràs;
si n'has vessat de Castella,
no te'n rentes, no, les mans;
quan ella en vessa de nostra
tampoc se les renta mai.

Els que ara et tenen per lladre
potser un jorn t'ennobliran.
Avui un rei te condemna;
demà un poble t'absoldrà.
Serrallonga, Serrallonga,
bé te'n pots ben alabar

11,96 km (817 m), 2 h 51 min. Se surt del bosc. Cruïlla de camins: s'agafa a mà esquerra el camí de rocs que puja davant en direcció nord-est i que s'eixampla després una mica per esdevenir una pista en pocs metres.

13,18 km (746 m), 3 h 08 min. La pista desemboca a una bifurcació: s'agafa el camí de la dreta, com si es volgués recular per la pista de sota. Uns metres més endavant, al coll de Corones, es troba una altra cruïlla senyalitzada i es continua pel camí de la dreta en direcció est cap a l'ermita de la Mare de Déu del Coll i Osor.

Text 32³²

M'ha contat que la seva quadrilla està desfeta i s'amaguen junta la tal Joana i ell des de lo passat estiu, en què s'hostatjaren prop del Canigó. «Fou allà, Miquel», ha continuat ell, «que vaig començar a sentir enyorança de la meva terra i, tot i sapiguent los perills, a què m'exposava, vam tornar cap a qui passant per Girona i Olot, i ja érem, després de quinze dies de camí, a l'altura d'Espinelves que ella m'ha confessat que estava prenyada. Jo em só posat content i li he dit que lo millor fora portar-la al

---

31. Extret de L. SOLDEVILA (1990), *El Montseny i les Guillerries*, L'Aixernador Edicions, p. 421.

32. X. ROVIRÓ (2002), *Serrallonga, el bandoler llegendari català*, Farell, p. 23.

santuari de Sant Segimon del Montseny, on lo frare en Jaume em coneix i també els altres ermitans, i ara és allí».

La Joana, es veu, fa dies que no menja ni parla i només té ulls per lo bosc, surt a passejar sola, s'està llargues estones mirant cap el vessant que dóna a Vic i l'altre dia que fou el primer que hi va haver boira, aquest any, fins i tot es va perdre pel camí de l'Obra Nova. «Ja m'ho deia ma mare: "el Montseny fa perdre el seny de les dones prenyades", i pensar que vaig ser jo qui la hi vaig menar!», ha acabat dient.

Pantà de Susqueda i santuari del Far al fons.

15,09 km (592 m), 3 h 35 min. Nova bifurcació: cal continuar girant a la dreta. Es travessa un rierol.

16,47 km (693 m), 3 h 55 min. Encreuament de 3 camins: s'agafa el camí del mig, que va a la dreta en direcció est. 1,3 km després el camí es bifurca i se segueix pel que remunta a la dreta.

19,11 km (700 m), 4 h 34 min. Bifurcació: cal continuar pel camí que ascendeix a la dreta.

20,25 km (847 m), 4 h 50 min. Bifurcació: es pren el camí que davalla a mà esquerra fins a trobar i prendre la pista que puja al santuari de la Mare de Déu del Coll.

SANTUARI DE LA MARE DE DÉU DEL COLL

22,23 km (823 m), 5 h 18 min. S'arriba al santuari de la Mare de Déu del Coll.

Santuari de la Mare de Déu del Coll

Osor des del Santuari de la Mare de Déu del Coll

Text 33³³

Sabem que era valent i molt fidel als seus amics i que tenia un temperament arrauxat. Però el que és difícil d'explicar és com va poder, un simple pagès, que no sabia escriure, i dels verals més aïllats de les Guillerries, aconseguir ser el cap del bandolerisme català, com va arribar a esdevenir un heroi romàntic i com fou enlairat a la categoria de mite popular.

Text 34³⁴ (En aquest cas, és recomanable escoltar la cançó)

Torna, torna, Serrallonga (Esquirols)

Del cor de les Guillerries
sortirà un gran espetec
que en faran ressons de guerra
les parets de Tavertet.

Des de Sau a la Cellera,
des del Far al Matagalls,
el trabuc d'en Serrallonga
tornarà als amagatalls.

Torna, torna, Serrallonga,
que l'alzina ens cremaran,
que ens arrencaran les pedres,
que la terra ens robaran.

Logotip de l'Estiu Bandoler de Viladrau

33. X. ROVIRÓ (2002), *Serrallonga, el bandoler llegendari català*, Farell, p. 24.

34. <http://esquirols.lateneu.org/lletres/index.php>.

CA L'AGUSTÍ (SANTA COLOMA DE FARNERS)

S'agafa el cotxe des del santuari de la Mare de Déu del Coll i es va fins a Santa Coloma de Farners. Allà podem anar a la plaça de l'Ajuntament on hi ha una oficina de turisme perquè ens informin de com arribar a Ca l'Agustí, on Serrallonga va ser capturat el 31 d'octubre de 1633. Hem d'anar en direcció Castanyet. La casa queda a la dreta, a 2,5 km després de sortir del poble.

Text 35³⁵

Barcelona, novembre de 1933

Han passat dos anys, sense quadrilla, vagabund i a penes aixoplugat per algunes masies encara amigues però molt aïllades, i en Serrallonga és encara el bandoler més popular de Catalunya. Les seves accions ja no passen de ser petits robatoris per poder menjar, però tant la justícia com la classe política expressen la necessitat d'acabar amb ell, més per l'aurèola mítica que encara encén moltes passions entre les classes populars, més oposades que mai a la política de la corona envers Catalunya, que no pas pel perill que pugui suposar en aquest moment, en què el setge de les tropes l'ha situat en la marginalitat.

Reunit a Madrid, el Consell d'Aragó expressa la seva preocupació per la impossibilitat de mantenir-lo. A Vic ningú no vol ser veguer, i als pobles de les Guilleries els batlles viuen tothora amb l'ai al cor i amb l'obligació d'aixecar sometents pràcticament cada mes. Les muntanyes del Canigó i Mentet, entre altres racons del Conflent i el Ripollès, per on saben que s'amaga llargues temporades, són escorcollades pam a pam.

A finals d'estiu, l'exèrcit ja ha detingut també molts dels seus protectors [...], tots confessen el que saben, que en Serrallonga vaga sol amb la seva amistançada Joana, que viuen per coves i boscos i que només rarament es deixen veure per algun llogarret.

Ca l'Agustí, a Santa Coloma de Farners

---

35. R. VALLBONA (2008), *Serrallonga*, Edicions 62, p. 239.

Text 36³⁶

[Amb la Joana] van fer cap, de nou, al mas Agustí de Santa Coloma de Farners, allà on en Serrallonga creia tenir encara els fautors més fidels lluny de la zona de Querós. I s'instal·laren una altra vegada en la cabana rònega del bosc, d'on pràcticament no sortien per por de trobar-se amb alguna partida de soldats del rei o amb un sometent acabat d'aixecar. El que en Joan Sala no sabia era que, malgrat totes les precaucions, d'aquell amagatall fred i pudent en sortiria viu, però no lliure.

Ca l'Agustí, a Santa Coloma de Farners

Text 37³⁷

La missiva de la detenció d'en Serrallonga que el duc de Cardona, virrei de Catalunya, ha enviat al rei Felip IV és explícita i deixa constància de la satisfacció de les autoritats locals: «Queda esta provincia sin cabeza de cuadrilla». Conduït de mala manera des de Santa Coloma, rebent més d'una trompada i colpejat pels soldats segons els ve de gust, el bandoler fa uns dies que és a la presó de Barcelona. La brama ja ha corregut per tota la ciutat, ja que, en lloc de tenir cura d'entrar-lo de nit o en hora discreta, l'eufòria i la vanitat del virrei són tals que ha ordenat que la llòbrega comitiva entri a la ciutat per la porta Nord i a ple dia.

Un cop travessen el portal, un dels lloctinents de l'Antic es gira cap al pres.

—Serrallonga, mira quina colla d'amics tens aquí a les muralles. Em sembla que et volen saludar i tot. [...]

De les muralles, penjades dins sengles gàbies, hi ha els caps del Guerxo i el Negre, antics companys d'en Serrallonga. En veure'ls en Joan, mans lligades a l'esquena i muntant amb dificultat, clou els ulls amb força i prem les dents per no

36. L. CAPDEVILA (2006), *Serrallonga, l'últim bandoler*, Proa, p. 303.

37. R. VALLBONA (2008), *Serrallonga*, Edicions 62, p. 45.

cridar. A la seva companya les llàgrimes li llisquen galtes avall com l'aigua salta en un sallent.

[...] Mentre en Serrallonga es recupera d'algunes ferides que, segons els soldats, s'ha fet fortuïtament durant el trasllat, la Joana és cridada a declarar.

Tot i que en principi està decidida a inculpar-se dels mateixos delictes i robatoris de què acusin en Serrallonga amb la intenció que els pengin junts, la nit abans, en el silenci tèrbol de la cel·la, ha sentit uns sospitosos cops dins el ventre que li han fet entendre moltes coses. Ja no ha de viure per ella, ha de viure pel fill que porta dins seu, li ho ha promès a en Joan. Si ell s'ha lliurat a les autoritats sense vessar ni una gota de sang ha estat per salvar el seu fill, d'altra manera hauria lluitat fins a la mort. En Serrallonga, el bandoler que ha fet tremolar cel i terra, que ha fet anar de corcoll durant anys totes les autoritats i amb la detenció del qual tots els poderosos semblen estar tan cofois, no s'ha rendit per no res. Això no ho sabran mai ni l'Antic, ni els jutges ni el virrei ni tota la gentada que vagi a veure la seva execució. No. Això només ho sabran ella i el fill que porta a les entranyes.

Text 38³⁸

A la presó de Barcelona és torturat i fa una declaració on confessa com la fam i la desgràcia l'empenyen a fer-se bandoler. [...]

Conten que els crits de dolor que fa en Serrallonga mentre és torturat s'escolen pels passadissos de pedra humida de les masmorres i arriben a la seva dona, Margarida, que també crida esperant que ell la senti i que això li doni ànims. Un cop acabada la declaració, l'Antic i dos carcellers van a buscar el bandoler, que ja no s'aguanta dempeus i té la cara desfigurada, i el porten al calabós on hi ha la Margarida. Obren la porta i deixen en Joan a terra. Té un ull cluc, sang seca per tota l'esquena i un braç trencat a cops, però del fil de veu que li queda surten encara algunes paraules.

—Margarida, perdona'm per tot el mal que t'he fet. Mai no t'he merescut.

Text 39³⁹

—I malgrat tot me l'estimava. [...] I tant! L'estimava i, alhora, l'odiava. Valga'm Déu! Sí, ja sé que això és un despropòsit, perquè... quina relació no ho és? Quants enamorats no es barallen i, després, fent les paus, reforcen encara més el vincle que els unia? El que podeu tenir per segur és que me'l vaig estimar fins i tot sabent que anava pel món de furt en furt, de crim en crim, i de dona en dona... I encara l'estimo i l'estimaré, és clar, mentre la memòria me'l mantingui viu. No hi puc fer més... Perquè el meu home era un malànima, quan volia, no en dubteu. Podia actuar com un autèntic escurçó... però he de dir per defensar-lo que ell no havia triat del tot aquella vida: l'hi havien dut, en part, les circumstàncies... La mare absent, el germà bandoler, el món violent que l'envoltava... D'acord, això no justificava que robés i assassinés, però és que ara tampoc no som en cap judici... Sigui com vulgui, a part d'això el meu Joan sabia com tractar i engalipar les dones perquè aquestes se li oferissin sense condicions... I ho feia sempre que en tenia l'oportunitat. Eren la seva flaca. Podia atemorir pobles sencers i, en canvi, desfer-se com un xaiet davant dels encants femenins... I tenia èxit! Per desgràcia meva sempre en va tenir... Alt i ferm, mostatxo prim, cabell llarg, ben vestit... Davant les dones camuflava l'apetit eròtic rere un vel

---

38. R. VALLBONA (2008), *Serrallonga*, Edicions 62, p. 240.

39. L. CAPDEVILA (2006), *Serrallonga, l'últim bandoler*, Proa, p. 106.

d'innocència... Es mostrava com un minyó poruc, solitari i mancat d'afecte... I les dones, sobretot les joves, ja se sap, tenim tendència a desviure'ns pels gossets abandonats i a fer, sempre que podem, tant de mares com d'amants... I en Joan se n'aprofitava perquè, a més, l'hi abocava la necessitat... Jo mateixa, i durant molt de temps, em vaig rendir contínuament davant d'aquell encís. Qui podia resistir-s'hi?... És clar que jo era la seva companya legítima... I li era fidel, fins i tot quan... Bé, tant és... Amb els anys he comprès que el meu marit acumulava una gran manca de tendresa i, per contra, retenia molt d'amor a dins. Puc entendre que ell cerqués afecte en altres dones i que aquestes, captivades per l'encant del cos i commogudes per les febleses de l'ànima, s'hi sentissin atretes... però això no vol pas dir, que quedi clar, que saber-lo en braços de qualsevol meuca em deixés indiferent; ni de lluny!

Text 40⁴⁰

VII

Glosa (Cor de Joves)

(Josep M. de Sucre)

Les ninetes ploren,
ploren de tristor,
perquè en Serrallonga
és a la presó.

Tan valent com era
quan dava un petó!
El rostre moreno;
als ulls, la claror.
Les celles poblades,
senyal de braó,
i els llavis encesos
de tanta xardor.

Sos braços robustos
vencien la por.
Son cabell lluia
radiant, de negror;
i quan s'adormia
en braços d'alguna
donzella del poble,
amiga del bosc,
cansat d'abraçades,
de cases forçades.
Amic del dolor,
tenia un somrís
que ens dava alegria
i el bosc se sentia
vibrant de passió.

---

40. Extret de L. SOLDEVILA (1990), *El Montseny i les Guillerries*, L'Aixernador Edicions, p. 506.

Aquelles mirades
que ens daven la vida
tan franca, tan lliure
tan plena de goig!

Mor en Serrallonga,
morirà el seu cos.
Els besos que dava
tan embriagadors!

Oh noies del poble,
del rostre festós,
si és que ens voleu creure,
hem de dur-lo flors,
vestir-nos de negre,
de galtes en plors.
Era l'únic home
que ens feia l'amor.
L'amor a la vida
que és la llum del cor!

Text 41⁴¹

Barcelona, 9 de gener de 1634

—Joan Sala, àlies Serrallonga, natural de la parròquia de Viladrau, bisbat de Vic, lladre públic i enemic de sa majestat, és sentenciat a cent assots a la plaça pública, a ser desorellat, esquarтерat i decapitat. Després, el seu cap penjarà d'una de les torres del portal de Sant Antoni d'aquesta ciutat.

Les portes s'obren i el sol encega els ulls del pres, però la cridòria és eixordadora. La gent crida el seu nom. Al balcó de palau, la duquessa de Sogorb felicita l'Antic.

—Se'l recordarà per això, capità.

—No, duquessa, s'equivoca, a qui es recordarà per sempre és a en Serrallonga.

Text 42⁴²

En comptes de passejar-lo a cavall i sobre la sella de muntar dels condemnats, havien dut el reu en un carretó de dues rodes, estirat per un rossí molt magre, precedit pel jesuïta confessor i escortat per una desena de soldats amb alabardes repenjades a l'espatlla. L'havien passejat, com un monstre de fira, des de la presó, per la Corretgeria i fins a la plaça del Rei, engrillonat com si es tractés d'un vulgar lladregot. Anava brut i desendregat, amb el tors nu cobert de cicatrius antigues, altres de recents i prest encara a acollir-ne de noves. El mostatxo prim s'amagava rere la barba fosca que li havia crescut entre reixes. Hauria semblat un perdulari si no

---

41. R. VALLBONA (2008), *Serrallonga*, Edicions 62, p. 242.

42. L. CAPDEVILA (2006), *Serrallonga, l'últim bandoler*, Proa, p. 17.

hagués estat pel seu posat altiu i el rictus circumspecte que li definia el rostre i li donava, segons com, un aire honorable de patrici caigut en desgràcia. Una bena li voltava el cap. Tapava la ferida que li havien fet en capturar-lo. Lluïa, finalment, una mirada fosca i perduda com la que acostumen a mostrar, en les últimes hores, els condemnats a mort. Quan el seguici executor va entrar a la plaça, es produí el silenci, greu i compacte, només esquarterat per la veu calmosa d'un vell cantaire cec que, sense adonar-se que arribava la processó de la mort, continuava recitant uns versos que s'havien fet populars els darrers dies:

Les ninetes ploren,
ploren de tristor,
perquè en Serrallonga
és a la presó...

Les paraules del cec ressonaren per la plaça com si sortissin del cor de les pedres i feren empal·lidir a més d'un [...].

Enmig de la cridòria, el cec continuava cantant:

Les ninetes ploren,
bé poden plorar,
que a en Serrallonga
el van a matar.

Dugueren el presoner fins al mig del cadafal i, mentre un saig greixava el fuet amb sèu de porc i comprovava, passejant-hi el polze, el tall esmolat de la destrial, un funcionari de l'Audiència va llegir en veu alta la sentència dictada pel relator i jutge de la reial cúria. El silenci, ara només trencat per la cantarella del lector, tornà a generalitzar-se. Fins i tot el cantaire, a més de cec, restava mut [...].

Acabada de llegir la sentència esclatà l'ovació i un parell d'oficials van col·locar en Serrallonga agenollat, mostrant el perfil a la concurrència i de cara al Palau del Lloctinent, abraçat a un pal i amb les mans lligades. La postura humiliant complaïa aquells que, a més de justícia, volien venjança o eren allà tan sols per veure com un home el rebaixaven a la categoria d'animal. La primera fuetada espetegà, seca i dolorosa, per a satisfacció de bona part del públic. Aquell soroll esgarrifós es va escampar, en forma de ressò, per una plaça plena d'ulls lluents i golafres. Darrere meu, una dona xuclà aire entre les dents serrades, tibant el coll, arrufant les celles i mig tancant els ulls, com si hagués estat colpida en pròpia pell i això li hagués produït dolor, però també plaer. Les nou fuetades que seguiren van deixar l'esquena del bandoler en carn viva. Ni una sola paraula, però, va escapar-se-li de la boca mentre durà el suplici, ni tan sols un gemec contingut de dolor que en aquelles circumstàncies ningú no hauria interpretat com una mostra de defalliment, i encara menys de feblesa [...]. Restà impassible, amb la mirada altiva i freda, fixa en el no-res encara que un parell de cops em va semblar que dirigia un llambrec orgullós cap al balcó on es trobaven, *apoltronats*, el virrei i el governador de Catalunya, juntament amb el canonge Sentmenat.

Sense tocar-lo d'allà on era, el botxí l'agafà pels cabells i, amb un coltell, li va tallar l'orella esquerra i després la dreta. Tampoc aleshores, per a decepció d'alguns, en Serrallonga deixà anar cap crit de dolor. Després d'una desena de fuetades la seva carn, insensible, ja era més de l'altre món que d'aquest. A més, l'eixorellaven com un lladregot vulgar, i això, amb tota seguretat, li feia més mal a l'ànima que no pas al cos. L'escena em va trasbalsar. No era pas el primer cop que assistia a un acte

com aquell. Havia presenciats dotzenes de càstigs públics, però mai, abans, havia vist ningú aguantar amb tanta serenitat la flagel·lació i la pèrdua de les orelles, i menys encara des de tan a prop. Tot i que amb prou feines s'aguantava dret, va ser capaç de mantenir el cap alt mentre el conduïen de nou a dalt del carretó, engrillonat, per passejar-lo, com manava la sentència, per alguns carrers de la ciutat, on havien de continuar fuetejant-lo fins cent vegades. Segons el parer general, els qui no havien accedit a la plaça tenien tant dret com qualsevol a veure, mutilat i exposat a l'escarni de la població, el més buscat dels bandolers que governaven les muntanyes i els camins de Catalunya [...]. Al cap d'una estona la comitiva era altre cop a la plaça del Rei i el reu, amb cara d'alienat, a dalt del patíbul. Ja només faltava l'última part de l'execució [...].

A continuació [...] li col·locaren el cap sobre un piló de fusta, apartaren la cabellera cap a un costat per deixar el coll a la vista, i el botxí (després de pronunciar allò de «perdona'm germà, que només faig el meu ofici») aixecà la destrala amunt, ben amunt, per tot seguit deixar-la caure i enllestir la comesa d'un sol cop, net i definitiu.

El vell invident tornava a cantar:

Les ninetes ploren,
bé poden plorar,
que a en Serrallonga
l'han d'esquarterar.

Per bé que les escorrialles del bandolerisme havien de perviure, com encara ho fan avui dia en alguns indrets accidentats, el de Viladrau tancava una llista nombrosa de caps de quadrilla que havien estat alguna cosa més que simples lladres de camí ral. Havia estat el darrer i a la vegada el més destacat d'aquests facinerosos de renom, l'únic que encara avui, desfigurats de cap a cap pel pas del temps, és a la boca de tothom en forma de cançó o d'anècdota llegendària. [...] La imatge d'en Serrallonga ha viscut durant una colla d'anys (i que sap si no travessarà centúries, en la memòria dels catalans. [...])

El cas és que el càstig s'acomplí fins al final amb diligència. En Joan Sala, àlies Serrallonga, moria cap a mig matí d'aquell dia benigne de gener, conservant al rostre l'esguard fred i orgullós amb què tots els presents, per sempre més, l'havíem de recordar.

Text 43⁴³

La fi d'en Serrallonga

(Joan Maragall)

—Pare, absoleu-me: só cansat de viure.

—T'escomet a bona hora el cansament.

La teva via s'ha acabat i ets lliure

d'anar-te'n al repòs eternament.

Mes, abans d'adormir-te i reposar-te,

cal que et recordis dels teus grans pecats:

tots aquells que jo puga perdonar-te,

també de Déu seran-te perdonats.

---

43. <http://www.gaudiallengaudi.com/EL004%20Maragall%20c%20texts2.htm#La%20fi%20d%27en%20Serrallonga>.

—El primer pecat meu és l'orgull, pare:
jo só aquell que he tingut un rei al cos;
mai he pogut sofrir que algú em manaré:
fer la llei a tot déu era el meu goig.
Però he tingut tant odi al rei d'Espanya
i li he fet la guerra jo tot sol.
Ell la terra ens ha omplert de gent estranya
i manar-nos-ho tot és lo que vol.
Doncs, jo li he dit: «No em plau!». I, via fora!
he anat pel món com m'ha vingut a plaer,
he fet lo que he volgut, lliure a tota hora,
i no he obeït llei, ni rei, ni res.
I, tant se val!, és una bella cosa
fer tremolar tothom i estar segur!
Cap respecte en ma via m'ha fet nosa,
mai he baixat la testa per ningú...

—Mes, ara...

—Mes, ara que ja sé que compareixo
en presència del Déu omnipotent...

—Te'n penedeixes?

—Sí, me'n penedeixo.

—Doncs, sia't perdonat.

—Amén, amén...

—Quin altre pecat tens?

—La ira, pare.

Quan m'encenc no tinc fre ni aturador,
me giro contra el món, Déu i sa Mare,
i tot voldria dur-ho a destrucció.

Pare, he estat cruel: moltes vegades
m'he delitat veient rajar la sang;
he vist alçar-se a mi mans ajuntades
i segar-se genolls caient al fang.

I jo me n'he rigut, perquè em plavia,
i, podent perdonar, no he perdonat...

És una cosa dolça i fa alegria
veure un enemic als peus ben manillat!
I fer mal! I fer mal! Allò era viure:
destruir sols per gust i per voler;
sentir plorar tothom i poder riure...
Ser com rei de dolor... És bell, a fe!

—Fill meu! Fill meu! Això és massa malesa;
això és un mal esprit que tens al cos:
encara en parles amb la vista encesa
en foc d'infern!...

—No, no!... Ja ve el repòs.

Doncs, ara que ja sé que compareixo
en presència de Déu omnipotent...

—Te'n penedeixes?

—Sí, me'n penedeixo.

—Doncs, sia't perdonat.

—Amén, amén...

—També he tingut enveja i mala bava
per corrompre la glòria dels demés:
allí on jo he conegut que no arribava,
no he volgut que cap altre hi arribés.
D'aquell que em feia ombra o bé respecte,
m'he gaudit fent-ne córrer males veus,
i, tot fingint-li acatament i afecte,
li anava segant l'herba sota els peus.
De lo que no he entès, n'he dit mentida,
dels fets més grans que els meus, n'he dit rampells,
he volgut sols un pes, sols una mida:
la meva: els que en passaven, pobres d'ells!
Rebaixar, rebaixar, fins que es confonga
tothom en un mesquí i humil estol,
i al damunt en Joan Sala i Serrallonga,
sent més que tots i governant tot sol.

—Mes, ara...

—Mes, ara, que ja sé que compareixo
en presència de Déu omnipotent...

—Te'n penedeixes?

—Sí, me'n penedeixo.

—Doncs, sia't perdonat.

—Amén, amén...

—He estat avar: mai he tingut de sobra,
sempre he anat per més al camí ral;
per molt que posseïs, sentia'm pobre
i amb la por d'anar a raure a l'hospital.
Ai! La cobdícia no em deixava viure,
era roí pels altres i per mi:
per un parell de bous, per una lliura,
hauria fet deu hores de camí.
Veure'm diner apilat me consolava;
mes fruit no podia'n altrament
que pensant a quants altres els mancava
allò que era per mi un bon passament.
«Això és ben meu —pensava—, això no falla:
els altres, si misèria o fam vingués,
que es pengin!» I, llavors, ni una malla
hauria dat a un pobre que passés.

—Mes, ara...

—Mes, ara, que ja sé que compareixo
en presència de Déu omnipotent...

—Te'n penedeixes?

—Sí, me'n penedeixo.

—Doncs, sia't perdonat.

—Amén, amén...

—La peresa, la gola i la luxúria
ben cert que foren mos pecats més xics;
pro algun cop m’ha plagut deixar la fúria
dels combats, lluny d’amics i d’enemics.
Me n’anava a fer cap a la masia
oblidada en el fons d’alguna vall,
i m’entaulava en bona companyia,
menyspreant tota lluita i tot treball.
Llavors jo me’n reia de la guerra
i dels meus que es batien, capsigranys!
i tant se me’n donava que la terra
la manessin els propis o els estranys.
Ben menjat, ben begut, plavia’m jeure
a bona ombra per fer la migdiada,
cantant cançons d’amor que fan distreure,
o escoltant els aucells en la brancada.
Si llavors passava alguna mossa
revinguda de cos, jo la cridava,
ella venia a mi, la deshonrava,
i encara se’n tenia per ditxosa.
—I goses riure?
—Era cosa bona...
—Mes no ho és pas a l’hora de la mort.
—Bon menjar, bon oblit i jeure amb dona:
mai havia trobat millor conhort.
—Mes ara...
—Mes, ara, que ja sé que compareixo
en presència de Déu omnipotent...
—Te’n penedeixes?
—Sí, me’n penedeixo.
—Doncs, sia’t perdonat.
—Amén, amén...

—I el tracte amb na Joana, no és injúria
que clama també a Déu Nostre Senyor?
Acusa’t:

—Pare, no!... no fou luxúria,
sinó una veritable estimació.
És cert que jo, en ses carns, moltes vegades
hi he enterrat tant de força i de voler!
Mes eren llaç d’amor ses abraçades
i coronat de seny son front serè.
La Joana m’ha estat reina i esclava;
molts cops ella pensava per tots dos;
quan jo estava adormit, ella vetllava;
ella m’ha fet valent i poderós.
M’ha ajudat amb l’esguard, amb la paraula;
si ha calgut, amb la força del seu braç;
cada migdia m’ha llescat pa a taula
i cada vespre m’ha alegrat el jaç.

En paga, jo li estat amant solilícit...

D'això també me n'haig de penedir?

—Fou un amor desordenat i il·lícit!

—Doncs... tant se val!... me'n penedeixo, sí!

—Tens algun pecat més dins teu?

—No, pare.

—De tots els que m'has dit i els que has comès
contrit demanes perdó a Déu?

—Sí, pare.

—I et sap greu de tot cor d'haver-lo ofès?

—Sí.

—Doncs en nom de Déu omnipotent,
Pare, Fill i Esperit Sant, t'absolc. Amén.

—Moriré resant el Credo;

mes digueu an el botxí

que no em mati fins i a tant

que m'hagi sentit a dir:

«Crec en la resurrecció de la carn».

Text 44⁴⁴

Els fils de sang regalimen per terra i un darrer crit feréstec com el vol d'un falcó pelegrí s'escampa per la plaça, la ciutat sencera i va més enllà, cap al Vallès, el turó de l'Home, la creu del Matagalls i els boscos de Viladrau, Querós i la riera d'Osor. Poc content amb això, l'udol de mort remunta el Ripollès i s'enfila pel Puigsacalm cap a Olot, i des d'allà fins al cim del Canigó, on encara ressona:

—Visca la terra, mori el mal govern!

---

44. R. VALLBONA (2008), *Serrallonga*, Edicions 62, p. 243.

Bibliografia i webgrafia

- CAPDEVILA, L. (2006). *Serrallonga, l'últim bandoler*. Barcelona: Proa.
- ROVIRO, X. (2002). *Serrallonga, el bandoler legendari català*. Sant Vicenç de Castellet: Farell.
- SOLDEVILA, L. (1990). *El Montseny i les Guillerries*. Argentona: L'Aixernador Edicions.
- VALLBONA, R. (2008). *Serrallonga*. Barcelona: Edicions 62.

Si no s'indica el contrari, totes les fotos han estat fetes per Amadeu Olivella i Junqué.

- <http://www.laketania.com/fets/serrallonga/default.htm>
- http://www.encyclopedia.cat/fitxa_v2.jsp?NDCHEC=0062125
- http://html.rincondelvago.com/bandolerisme_serrallonga.html
- <http://principalpvb.blogspot.com/2009/01/serrallonga.html>
- <http://www.elmundo.es/papel/2002/12/31/catalunya/1302530.html>
- <http://www.festamajor.info/balldenserrallonga/Inici2.html>
- http://ca.wikipedia.org/wiki/Ball_d%27en_Serrallonga
- <http://serrallonga-vilafranca.blogspot.com/>
- <http://www.santhilari.net/serrallonga/inici.swf>
- <http://www.festes.org/articles.php?id=848>
- <http://zaragozame.com/medios/2008/11/07/torna-serrallonga-2/>
- <http://www.tv3.cat/actualitat/182832723/Joan-Sala-Serrallonga-el-bandoler-amic-dels-pobres-dijous-a-El-favorit>
- <http://blocs.mesvilaweb.cat/ramonverdager/cat/2992>
- http://www.vilaweb.cat/www/noticia?p_idcmp=3318826&p_edi=canet
- http://www.vilaweb.cat/www/noticia?p_idcmp=3056949
- <http://lbalasch.blogspot.com/2007/07/mas-serrallonga-quers.html>
- <http://psychodelia-gc.blogspot.com/2007/10/joan-de-serrallonga.html>
- <http://serrallonga.bloc.cat/>
- <http://www20.gencat.cat/portal/site/PalauRobert/menuitem.3a97132b95fbcfb78417bfaeb0c0e1a0/?vgnnextoid=f37f97ee8dd23110VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=f37f97ee8dd23110VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default&idioma=1&id=3815&comarca=34>
- http://www10.gencat.net/probert/castella/propostes/p3_montsenyecast.htm
- <http://www10.gencat.net/probert/AppJava/ruta.jsp?id=3816&&idioma=1>
- <http://www10.gencat.net/probert/pdf/Ruta%20d%27en%20Serrallonga%20GR%20178.%20Sant%20Hilari%20Sacalm-Osor1.pdf>
- <http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/01593307435694883090035/index.htm>
- http://209.85.229.132/search?q=cache:M0zTKH_rq4IJ:cvc.cervantes.es/obref/aih/pdf/10/aih_10_2_016.pdf+%22El+catal%C3%A1n+Serrallonga%22&hl=es&ct=clnk&cd=2&gl=es
- <http://www.victorbalaguer.cat/ca/node/240>
- <http://www.lacoctelera.com/miqueltuero/post/2007/02/12/romanoo-d-en-joan-sala-alias-serrallonga-amb-motiu-de>
- <http://www.gaudiallengaudi.com/EL004%20Maragall%20c%20texts2.htm#La%20fi%20d%27en%20Serrallonga>
- <http://www.elsjoglars.com/catala/Espectacles/aliasserrallonga.htm>
- http://www.cervantesvirtual.com/bib_autor/elsjoglars/1974AliasSerrallonga/fichamontajes.shtml
- http://lespitllera.blogspot.com/2009_03_01_archive.html